SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

ZVEZEK 2. - LETNIK III.

1905

VSEBINA.

Dr. T.: **Dr. Gregorij Krek** 33
Zofka Jelovškova: **Mara in njen sin Kajn** 35
Bogumil Vošnjak: **Pri Levu Tolstem v Jasni Poljani** 41
R. Golob: **Dota** 43
Fr. Govekar: **Nad prepadom** 44
Dr. J. Polec: **Dr. Vladimir Levec** 51
Dr. Ivo Šorli: **Plameni** 56
Listek 60
Književnost: Spindler Vekoslav: Zapihal je jug. — Janeza Trdine zbrani spisi. — Jubilej prof. A. Bezenška na Bolgarskem. — Aleksander Nikolajević Pypin.
Gledališče in glasba: M. Haibe: Mladost. — Jaroslav Kvapil: Pampeliška. — Slovenska opera. — A. Grbec: Slovanski valček.
Naše slike: K. Werner: Savinske planine. (Umet. priloga.) — S. Peruzzi: F. Levstik. — Dr. G. Krek. (Portret.) — Jan Matejko: Sabor v Varšavi l. 1773. — H. Makart: Boj luči s temo. Makartov atelijé. Makart. (Portret.) — Tiziano Vecelli: Danaja (umet. pril.); Papež Pavel III.; Zdravnik Parma; Kurfürst Iv. Ferd. Saski. — Kralj Menelaj. — H. Charlemont: Pravoslavna cerkev.

Listnica uredništva.

Gosp. Hristo Iljič K—n. Slučajno sem bil Vaše verze založil. Oglasite se še! — I. E. Rubin. Veselilo bi me, če mi pošljete krajših beletrističnih spisov. „Odmeve" porabim. — Jos. Rusin. Gotovo se jezite, toda verujte, da so „Slovanu" mladi, najmlajši prav tako dragi sodelavci kot stari in najstarejši. Starost ne odloča nikdar v umetnosti, saj imamo mlade starce in stare mladeniče! Oglasite se večkrat! — J. P. Zoran. Naznanite mi svoj naslov!

Prošnja. Mojim „Spominom", ki jih bo izdala „Slov. Matica", so pridejani portreti v tisti dobi delujočih rodoljubov. Fotografije skladatelja Jurja Fleišmana pa nisem mogel še dobiti. Ako jo kdo ima, ga prosim, da jo izroči gosp. Srečko Magoliču, upravitelju D. Hribarjeve tiskarne. Vrne se mu nepoškodovana. Dr. Jos. Vošnjak.

Uredništvu „Slovana" so došle sledeče knjige:

A. Aškerc: Primož Trubar. Zgodovinska epska pesnitev. Ljubljana Ig. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg 1906. Cena K 2, vezano 3 K.

Ivan Cankar: Gospa Judit. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1904. Cena broš. 2 K, eleg. vezan 3 K 20 v. Po pošti 2 K 10 v, ozroma 3 K 40 v.

Ilustrovani narodni koledar. Leto XVI. Uredil prof. dr. A. Dolar. Last in založba „Zvezne tiskarne" (Drag. Hribar) v Celju. Cena?

Ivan Umek: Moderni plesalec. Zbirka raznih narodnih in drugih najnovejših navadnih in sestavljenih plesov. Cena 2 K. Gorica 1904.

Milan Begović: Život za cara. 18 sonetov. Zadar 1904. Izdanje „Hrvatske knjižarnice".

Mala biblijoteka. Sveska 81—83. Milan Pribičević: U mraku i magli. — Sveska 84—85. Lav Tolstoj: Jutro jednog spahije. S ruskog preveo N. Nikolajević.

Prijegled. Prilog „Male biblijoteke". Urednik Risto Kisić.

Kalendar „Male biblijoteke" za prostu godinu 1905. Godina III. Urednik Risto Kisić. Mostar 1904.

Mostar. Srpski cenin kalendar za god. 1905. Godina VII. Izdanje i štampa knjižarnice Pachera i Kisića. Mostar 1904.

Kalendar Matice Srpske za god. 1905. God. IV. Novi Sad. Izdanje knjižarnice brače M. Popovića 1904.

Propast Engleske ili budući englesko-francusko-ruski rat. Podpukovnik pl. Muszynski. Izdanje i štampa knjižarnice Pachera i Kisića. Mostar 1904. Cijena K 1.

Henryk Sienkiewicz: Rodbina Polaneških. Preveo Podravski (Peter Miklavec). Izdala in natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1904. Cena 3 broš. zvezkom 10 K, vezanim v 1 knjigo 13 K, vezanim v 3 knjige 16 K.

Knjige Matice Hrvatske za l. 1894. Prejeli smo sledečih 9 knjig: Radić Stjepan: Moderna kolonizacija i Slaveni. S 2 zemljevidi. Str. 374. Cena K 1·40. — Vladoje Dukat: Slike iz povijesti engleske književnosti. Str. 340. Cena K 1·20. — Fr. S. Kuhač: Vatroslav Lisinski i njegovo doba. Prilog za poviest hrvatskoga preporoda. II. popunjeno izdanje. Sa slikom V. Lisinskoga. Str. 220. Cena K 1·20. — Milan Šenoa: Exodus. Pripovijest. Str. 169. Cena 60 h. — Viktor Car Emin: Usahlo vrelo. Pripovijest. Str. 235. Cena 60 h. — J. E. Tomić: Veronika Desnička. Historijska tragedija u četiri čina. Str. 128. Cena 60 h. — Rikard Katalinić Jeretov: S moje lire. Pjesme (God. 1884—1903.) Str. 158. Cena 60 h. — Ivan Trnski: Iz slavenske rodbine. Pjesme: slovenske (Potočnik, Prešern, Gregorčič, Aškerc), češke, poljske i ruske. Str. 152. Cena 60 h. — F. S. Turgenjev: Oci i djeca. Roman. Preveo Mirko Divković. Slavenske knjižnice XII. knjiga. Cena 1 K 80 h.

K. WERNER: SAVINSKE (KAMNIŠKE) PLANINE.

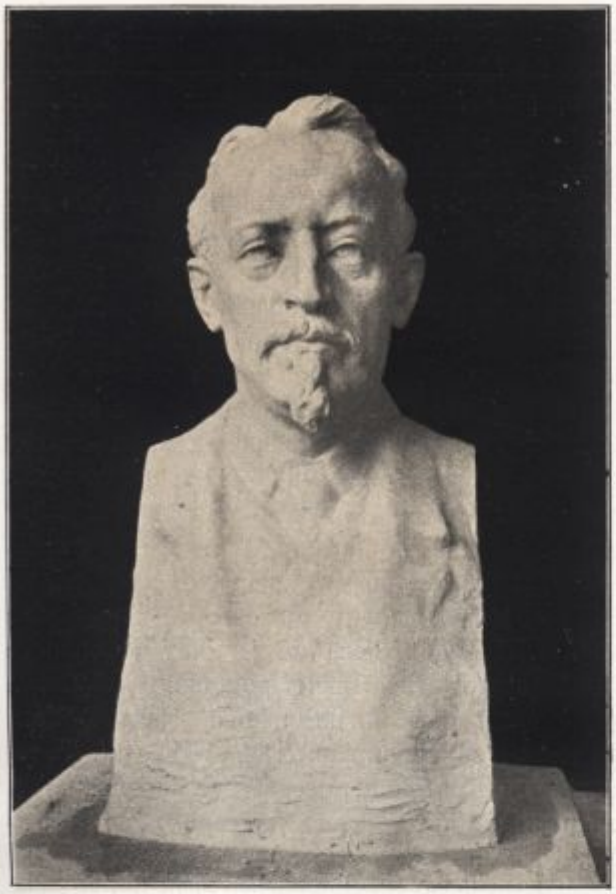

SVITOSLAV PERUZZI:
FRAN LEVSTIK.

Dr. GREGORIJ KREK.

Bilo je še v starem graškem vseučilišču; staro je bilo tisto poslopje, temno in okajeno, ali klilo je življenje iz njega! V tistih zaduhlih prostorih se je glasila živa beseda čilih mož, vestnih in temeljitih učenjakov. In enega so vsi poznali, vsakdo se je ozrl za njim, ko je krepko korakal mimo, gladeč si dolgo brado in odzdravljal s sonornim glasom.

„To je profesor Krek!“

Pa mladi Slovenci, poklicani delovati pozneje v prid svoje domovine, so se s ponosom ozirali na ta močni steber vseučilišča, s ponosom, ker so si rekli: „To je naš rojak in on se nas ne sramuje“. Mila domovina, brhka — dasi vedno navihana in muhava — se je kaj rada spominjala svojega sina, skrbno zasledujoč njegovo delovanje in tega posledico: njegovo odlikovanje.

Pozneje se je otvorilo novo, svetlo, z moderno eleganco in udobnostjo opremljeno vseučiliško poslopje. Postajalo je drugačno to in ono; hladna sapa je zavela po tistih dolgih, gladkih hodnikih in mramornatih stopnicah, v sobanah pa je vladala često huda soparica, ki ni obljubljala nič dobrega. A profesor dr. Krek je ostal isti; le še krepkejše so odmevale njegove stopinje po trdem tlaku — menda je bilo treba stopati bolj trdo! — in sonoren, kakor vedno, je bil njegov glas. Toda poslušalcu se je dozdevalo, da je postal rezkejši, ali morda so bili tega krivi le novi prostori z drugo akustiko . . . Prav tedaj je bilo 30 let, odkar je bil ondanji pesnik, navdušeni narodnjak in vrlo napredujoči učenjak promoviran za doktorja; a tudi črez 30 let si je ohranil pesniški čut in polet svojih mladih let.

Preteklo je leto, pretekla so tri leta. Še je vse zrlo za prof. dr. Krekom, če je stopal po širokih stopnjicah gori v drugo nadstropje v slovanski seminar; a nekateri so zrli za njim z jezo, ker jim je bil na poti ta mož, ki se ni nikdar nikomur uklonil. Radi bi se ga bili odkrižali dekadentje med učenjaki; računali so, kdaj se jim pač umakne ta grčavotrda osebnost, toli različna od modernih šibkih, mokrozelenih vejic.

Rovalo se je tu in zbadalo se je tam iu ščipalo se je ob koreninicah, ker se koreninam ni moglo priti do živega. Tudi mladina, ki je zanjo žrtvoval dr. Krek cela desetletja čas in denar, se je pričela upirati vplivnosti moža, čigar vztrajno delovanje je smatrala za avtokratizem, napeljajoč s tem vodo na mlin mnogih, ki so prežali na to, da se oglasi kak odpor uprav med dijaštvom. Ali mož, ki je stal toliko let na braniku, je izpil tudi ta, pač najbridkejši kelih, kar mu jih je bilo usojenih: da se mu je skrb in ljubezen povračala z naivno-oholim preziranjem, prebolel na najplemenitejši način, vračajoč hudo z dobrim.

Tako je prišlo l. 1900., in prof. Krek, rojen 8. sušca l. 1840., je obhajal svojo šestdesetletnico. To je bilo zanj jubilejno leto, ki mu je prineslo k mnogim prejšnjim visokim odlikovanjem novih. Pa saj imamo ono leto še vsi v spominu, saj so pisali članke in životopise tedaj vsi naši listi, enoglasno in soglasno kažoč na učenjaško slavo zvestega rojaka.

In danes, po preteku štirih let? Prof. dr. Krek je kot dvorni svetnik postal ljubljanski meščan, vrnivši se, do zadnjega zvest svojim načelom, v domovino. Mar se tudi na njem izpričuje pregovor o veljavnosti prorokov v domovini? Kadar sedi v svoji krasni knjižnici med svojimi znankami knjigami, posebno med onimi, ki jih je moral preštudirati za svoje veliko delo „Einleitung in die slav. Literaturgeschichte", tedaj pač pozabi, da majhna domovina prav lahko postane malenkostna. Seveda, če pa včasih posluša, kaj mu šumi po naših dnevnikih, tedaj se ga pač lahko nekaj poloti, kar je v sredi med ogorčenostjo in pomilovanjem . . . Prav za štiridesetletnico svojega doktorata je doživel letos tisti kaj čudni, dasi naposled naravni slučaj: dognali so, da ima mila povestica več vrednosti kakor omenjena Krekova velika znanstvena knjiga. Vsak pameten človek prizna res brez prerekanja, da onim, ki so to dognali, gotovo mila povestica več koristi kakor Krekovo obširno delo; kajti povest poznajo, Krekove knjige pa ne! To naše domače prokletstvo! Zakaj ne sodite stvari kot takih? Zakaj zahtevate, da naj bo vsaka stvar nit, ki se da potegniti skozi luknjo šivanke in sicer prav vaše šivanke? Pustite povesti, komur gredo povesti, a pustite tudi znanstvo, komur gre znanstvo!

DR. GREGORIJ KREK.

Trajen spomin je dr. Kreku v zgodovine vede tako zagotovljen, da je prav vseeno, če hrošči njegova dela malo poglodajo. Naštevati vsa njegova dela* ni naš namen. Naša dolžnost pa je, da se spominjamo leta 1864., ko je sedanji dvorni svetnik prisegel svečano na prapor znanosti in kot „doctor" prestopil prag vseučiliške dvorane.

Malo je pravih Slovencev, ki bi bili širšemu svetu tako znani kakor dvorni svetnik prof. dr. G. Krek. Njegovo veliko delo je poneslo njegovo ime prav tako v London kakor v Peterburg, v Pariz in Berolin; ni je večje knjižnice, kjer bi ne dobili te knjige. Le fraza je, da je knjiga danes zastarela in izgubila vrednost, če znanstveniki sedaj v tem in onem vprašanju zavzemajo nekoliko drugačno stališče.

So nekateri Slovenci, ki jih pozna širni svet, ali koliko jih je, ki so res ostali sami — ali celo njih potomci — Slovenci? Sili mi v spomin slavni komponist Jakob Gallus, ki je bil, kakor se je v „Lj. Zvonu" 1886, str. 317 in 510 dokazalo, pač Slovenec in se je pisal za Petelina (petelin = gallus); životopisno poročilo ga pa imenuje: „Gallus Jakob, einer der bedeutendsten Kontrapunktisten der 2. Hälfte des 16. Jahrh." — Mnogo bližji po času so nam drugi slavni „Slovenci", kojih slovensko pokolenje pa bodo morali naši potomci črez 400 let šele dokazati! — Zdaj pa se spominjajmo dvornega svetnika Kreka! Vedno se bo med Slovenci vedelo in lahko reklo z mirno vestjo: „Ecce, vir noster!"

Dr. T.

* O priliki šestdesetletnice so se naštevala tudi v naših listih; prezrl pa se je vedno važni članek „O ženitvanjskih običajih slovenskih", ki je izšel v zborniku „Analecta Graeciensia" povodom otvoritve novega vseučil. poslopja v Gradcu.

MARA IN NJEN SIN KAJN.

Spisala Zofka Jelovškova.

Tam doli v Slavoniji se razgrinjajo šume, šume brezkrajne, kakor zeleno morje se razgrinjajo v nedogled. Tam v onih zelenih šumah si sam, zapuščen, oddaljen od človeških prebivališč, kakor je sam in zapuščen mornar v čolnu na širokem morju, ki je požrlo ladijo in tovariše njegove. Samo veter poje brez prestanka v vrhovih, samo solnce vzhaja in zahaja, samo visoke zvezde ti gledajo v hrepeneče oči.

Aj, in krog in krog samota, molčeča, veličastna in strašna samota, ki se je boji mehkužno človeško srce in beži in se skriva pred njo.

Take šume so ležale okrog sivega gradu in okrog vasi, ki je skromna in majhna ležala pod gradom. Kakor otok je stal grad sredi zelenega šumskega morja in ure in ure, ves dan daleč ni bilo nič kakor šuma, šuma.

Pod gradom v tisti vasi je bila doma njegova mati. Mara ji je bilo ime, a pod solncem ni imela človeka, ki bi bil njen in ona njegova. Komaj je znala hoditi, sta ji umrla oče in mati in tisto, kar je ostalo za njima, so ji pokrali sosedje, ki so se zato nazivali njeni dobrotniki. Ko je bila stara sedemnajst let, je imela samo še golo, ubožno in polpodrto kočo. Segnita in zapuščena je bila ta koča in nevarno je bilo živeti pod njenim krovom, ki ni branil niti pred dežjem niti pred mrazom. Jesti ni bilo kaj, a da gre služit? . . . Kam? V takih vaseh ni seljakov, ki bi potrebovali dekle in potem: Slavonka se ne rodi, da bi služila!

Mara je hodila v šumo; jagode je nabirala in gobe, korenine in gozdna zelišča, ki so sočna in nasitijo človeka, ki ne prezira, kar mu nudi mati zemlja, pa naj je vzraslo na gojenem in zalivanem vrtu ali zunaj v divji šumski prostosti. A dobro je šlo Mari v tek in cvetela je, kakor gozdna roža. Zamirisala je vaškim fantom in grajskim logarjem, in marsikdo je mislil, kako bi jo utrgal. Ali gozdne rože imajo bodeče trnje, in če je bila Mara nežna, vabljiva in sladka kakor mlada srna, je bila zato kakor divji ris nagla in razkačena, če jo je hotel kdo žaliti.

Enkrat jo je zalezoval mlad logar, ko je šla iz vasi; v šumi je priskočil in jo objel; pa kakor divja mačka se je raztogotila. Vse lice mu je izpraskala in kakor veter je izginila v gošči.

Tiste spomladi pa je prišel v grad neki grof k stari baronici. Tridesetleten je bil morda, širokopleč, visok, pogumen in drzen kakor vrag. Daleč od severja je prišel, iz Poljske. Sin je bil baroničine nečakinje, kakor je govorila grajska služinčad. Prišel je, kakor da je prišel v prognanstvo; temen je bil, ni znal jezika, a njegove kletve, tuje kletve, so se slišale strašno in so plašile celó stare, črnoglede sluge, ki niso bili nikdar pobožni. Hodil je v šumo z velikim svojim psom; od zore je hodil do črnega mraka, kakor lev je hodil okrog, ki so ga zaprli v železno klet. Bajalo se je, bajalo o tujem grofu, strašne grehote so si izmišljali ljudje in so mu jih prisojali. Po kaj bi pač prihajal sem, v slavonske šume, po kaj bi pač prihajal na otok, na sivi grad v zelenih šumah, ki se kakor nedogledno morje raztezajo, kdo ve, kam! — Skriva se, kdo ve, kaj je zagrešil v daljnjem svetu, kdo ve, kaj strašnega! Ubil je morda koga, puntal se je morda proti kralju, proti tujemu kralju, ki gospoduje na daljnjem severju v krvavi in ponosni Poljski. Bog sam vedi, kje je to! Slavonski človek ne domisli tega, ne domisli nikdar! Črez deset zemlja, črez sto gorâ, črez sto šum, takih, kakor morje neizmernih . . . kje je, kdo ve to, daleč, daleč, kakor do visokega neba.

In grof s tujimi očmi, s tujimi, lepimi, ponosnimi očmi, ki so bile kakor strele svetle in bistre, je hodil v šume, zamišljen, temen. Kdo ve, kod so hodile njegove misli, kod so blodile, kaj so delale, koga obiskovale . . . Rekel ni nikomur ničesar in komu bi tudi rekel! Samo pes je prišel ž njim od tam iz neizmerno daljnjih krajev.

Takrat se je dogodilo, da se je Mara izgubila v šumi. Večerilo se je, noč je prišla, a še vedno je blodila po gošči in strah je je bilo. Zašla je v šumi, kakor da se je potopila v morju; kdo ve, kje je breg, kdo ve, kje je vas, kje daleč, v katero stran . . . Zabliščale so se nad njo zvezde skozi goste veje, in Mara je utrujena obstala in legla v mehki mah. — Počakam zore, potem splezam na najvišje drevo, visoko v vrh splezam in morda ugledam znan hrib, znan breg! In tudi če ne, solnce posije in pokaže mi, v katero stran naj grem!

Noč se je glasila v šumi, sove so skovikale, s tihimi koraki je stopala zverjad na plen. Tisoč

JAN MATEJKO: SABOR V VARŠAVI.

ust ima noč v šumi, a srce človeško, ki ni vajeno teme, se boji, najpogumnejše srce trepeta, ko govori noč v šumi in se oči zastonj upirajo v črno temo.

Daleč za drevesi je zažvižgal človeški glas, in Mara je zaviknila, zakričala: — „Oj, oj, na pomoč!“

Zažvižgnilo ji je nazaj in zopet je klicala Mara. Začula je stopinje v gošči in tisti hip se je prestrašila in se zbala. — Bože, temna šuma naokrog, noč, skovikanje, rahle stopinje zverjadi, ki zasleduje plen — in tam gre človek! Človek gre, ali mogel bi biti gorji od teme, od noči, gorji od samotne šume, gorji od prežeče zverjadi! Zatrepetalo ji je srce in skrila se je v goščo.

Ali zalajal je pes poleg nje, ni se bilo nikamor skriti in zopet je vstala. In iz teme je stopil visok mož, na prsih je imel pripeto svetilko, ki je razsvetljevala zelen krog v temni noči. Stopil je k njej in ji je posvetil v obraz.

„Djevojka!“ se je začudil. „Ne boj se!“ je rekel in jo prijel za roko.

Tuj je bil njegov glas, nerodno so se glasile besede, slajše, mehkejše nekako, kakor so jih izgovarjali domačini.

Molčé je stopala Mara za njim. Nista hodila dolgo in prišla sta v majhno globelj, kjer je rasla bujno le visoka gozdna trava. Nad njima se je zasvetilo stotisoč zvezd.

Tuji mož se je ustavil in jej nekaj razlagal. Bile so poznane besede in zopet niso bile. Ali Mara je razumela, da ne moreta domov, da morata ostati tu. Mož je odložil puško in lovsko torbo ter začel puliti travo pred seboj. Tudi Mara je delala isto in on jej je pokimal in se nasmehnil. Znesla sta skupaj dračja, naredila gromado, in on jo je podžgal. Vzel je iz torbe mesa in kruha in dal dekletu, tudi vina ji je dal piti. Tako sta večerjala molčé, ogenj je prasketal pred njima in drevesa naokoli so se fantastično raztezala in rasla v visoko nebo.

Mož je legel vznak in zaprl oči. In šele zdaj se je upala Mara pogledati mu v obraz. Lep je bil ta obraz in moški, nikdar ni mislila Mara, da bi mogel imeti na svetu kdo tak obraz. S strahom je gledala Mara v ta bledi, lepi obraz tujega moža in zopet ji je zazvenel v ušesih zvok njegovega glasu, njegovega tako čudno mehkega glasu. Zdrznilo se ji je nekaj v srcu in vzdihnila je.

On je odprl oči in se nasmehnil. Sklonil se je kvišku, se primaknil Mari in jo vprašal: „Kdo si?“

„Mara“, je odgovorila in se je zagledala v te tuje, mehke in ponosne oči, ki so se upirale vanjo.

„Lijepa Mara!“ je dejal mehko, nežno in zopet se je nasmehnil. In njegov obraz je postal še lepši.

„Jaz sem grof Kazimir“.

„Ti si gospodin grof . . .?“ se je začudila in plaho je povzdignila svoje velike, krasne oči.

Še bližje se je primaknil in pošepetal: „Le Kazimir, lijepa Maro!“

Ni se upala ganiti, tako sladko, tako mehko je zvenel njegov glas. Prijel jo je za roko, ali obraz je obrnil proč, dolgo je gledal v ogenj.

Držal jo je za roko, ali njej se je zdelo, kakor da se je odmaknil proč, odšel; čutila je, da je že pozabil nanjo, da misli, kdo ve, kam, kdo je, kaj . . .

In njegov obraz se je izpremenil, žalosten je postal, temen.

Maro je zabolelo srce, zasmilil se ji je globoko, bridko.

„Gospodin . . .“, je zašepetala, „Kazimir . . . Ali si jako žalosten? Ali si jako nesrečen?“

Obrnil se je k njej, udaril se je na prsa: „Oh, Maro, zelo sem žalosten, zelo sem ne srečen!“

In ovil je desnico okrog njenega pasu in položil je glavo v njeno naročje. In razjokal se je. V resnici, razjokal se je in Maro je zabolelo srce, neusmiljeno jo je zabolelo srce in zajokala je ž njim! Kakor mati je držala njegovo lepo, njegovo moško glavo na svojih prsih in kakor mati ga je tolažila s trepetajočimi ustnicami. In tako jo je bolelo srce, da bi bila kričala od bolečine in taka sreča jo je navdala, prevzela hipno, da je mislila, da umira od sladkosti.

In takrat sredi noči, v neizmerni šumi, ko je umirala in je ugašala gromada pred njima in je tema rasla in se gostila, takrat je Kazimir pripovedoval v tujem, mehkem, lepem jeziku svojo povest lepi Mari. Nežno je govoril, kakor šepeta nežno jutranji veter v rosnih rožah in zopet se je raztogotil, da so se zabliskale ponosne oči, kakor dve streli v nevihti; sklonil se je kvišku, stisnil pesti, preklinjal, kdo ve, kaj, kdo ve, koga in zopet se je naslanjal v Marino naročje, obupan, žalosten do smrti, željan utehe.

Ničesar ni razumela Mara, a zopet je razumela vse.

Razumela je, da se mu toži, da se mu strašno toži daleč proč odtod, po njegovi zemlji. Da je lačen in žejen svoje domovine na severju, da jo je lačen in žejen, ali da ne sme nazaj, ne sme domov. Ni razumela Mara, zakaj ne sme domov, ni razumela, kaj so mu naredili, ni razumela, zakaj mu prete, s čim mu prete.

Ah, toži se mu, gladen in žejen je svoje domovine, a nazaj ne sme, nikoli, nikdar več!

To je razumela Mara in zasmilil se ji je stotisočkrat. Prelila se je žalost iz njegovega srca v njeno srce in bila je žalostna ž njim in nesrečna ž njim tisto noč. In za vse svoje življenje se je napila britkosti njegove duše in trpkosti njegovega srca. Ne bo se več smejala Mara, dokler bo on žalosten; nikdar več se ne bo smejala, če se ne bodo nasmehnile njegove ustnice.

„Hočeš, da te ljubim, gospodine? Vse življenje te bom ljubila, do smrti! Moje oči, gospodine, moje oči, ki so bile tako lepe, tako vesele, se bodo jokale s teboj! In moje srce bo žalostno, do smrti bo žalostno, ker si ti žalosten!"

Poljubil jo je in tudi ona ga je poljubila, na ustnice ga je poljubila in na oči in na lase in po vsem obrazu ga je poljubila. In prosila ga je s svojimi poljubi, ponižno ga je prosila s svojimi poljubi: vzemi mojo ljubezen, mojo vročo in ponižno, mojo belo in edino ljubezen vzemi, da se razvesele tvoje oči za kratek hip nad mojo mlado lepoto, da ti srce samo kratek hip pozabi, da si žalosten in nesrečen in izgnan iz domovine, ki jo ljubiš! Če bi imela sto ljubezni in sto lepot in sto mladosti, dala bi ti jih vse, da bi se razveselile tvoje oči en sam, kratek hip! Ljubim te, ponižno te ljubim, udano te ljubim! Glej, kakor mlada kraljica bi te ljubila s ponosno, kraljevsko ljubeznijo, ali ti si žalosten in moram te ljubiti ponižno, kakor tvoja sužnja te ljubim, da boš potolažen en sam kratek hip!

— — — — — — — — — — — —

Tako sta se seznanila grof Kazimir in djevojka Mara.

In odslej, kadarkoli so jo ugledale njegove tuje ponosne oči, so se razveselile, in kadarkoli jo je objel, je pozabilo njegovo srce na svojo žalost in bridkost.

Sredi šum, na vrhu nekega hriba, je dal postaviti grof Kazimir leseno kočo. Posekali so drevesa vrhu hriba, postavili so trdno, udobno in lepo leseno hišico, prekopali zemljo naokrog in zasadili iz grajskih vrtov rože in trte in mlada žlahtna drevesca, da bi bilo lepo in milo domovanje.

V to hišo je grof odpeljal Maro in dal ji je svile in baržuna, dragocenih preprog, da okrasi svoj stan, in dal ji je zlatnikov in biserov, da se nagizda njemu v ljubezen in veselje. In pripeljal je starko, da streže in dvori njegovi dragi . . .

Kakor morje se je valovila zelena šuma pred okni, v vrtu so se razcvetele rože, a v koči je sedela Mara, pela, plesala, svirala tamburico, da bi razveselila njega, ki ji je bil več, kakor solnce, več kakor duša . . .

Jesen je prišla, pa zima in cele dni je sedel grof Kazimir pri Mari, objemal jo, poljubljal jo, govoril jej prelepe besede mehko, nežno. Ali Mara je videla: vedno bolj hrepeneče gledajo njegove oči v daljo, vedno bolj ga mučijo težke misli, vedno bolj ga more brezupne želje. Toži se mu proč, kdo ve, kam se mu toži, črez deset zemljâ, črez sto gorâ . . . v daljo neizmerno . . . In bala se je Mara, da jej ga ne vzame ta dalja, ta strašna, neusmiljena dalja, ta njegov dom na severju, ki ga ljubi tako zelo in je izgnan iz njega za vselej! — In še lepše mu je pela, še lepše je svirala tamburica pod njenimi mehkimi prsti.

Ali spomladi, ko je zavriskal jug črez šume, ko jih je objel, ko jim je zamajal vrhove, — takrat je Mara zastonj čakala, kdaj pride grof Kazimir. Čakala je teden, dva tedna, mesec . . . Potem je slekla svilene halje, odplela bele bisere iz črnih las, sezula baržunaste cipelice raz belih nog in oblekla je svoja raztrgana stara krila, težke, nerodne opanke in odšla je domov v selo. Od zore je hodila do črnega mraka. In zopet se je ugnezdila v stari, gnili in podrti svoji koči v selu. Ni bilo več oken, ni bilo več vrat in skozi streho se je videlo modro nebo. Ali kaj je marala Mara, če jo je pral dež, če jo je zeblo v nočeh! Njega ni bilo več, zapustil jo je, pozabil morda . . . Ah, ni mu zamerila; zakaj bi mu zamerila, ko ga je ljubila, ko je bilo prav, da je šel, če je srečnejši brez nje! Stotisoč sreč mu je želela na pot! Ah, dragi, mili, stotisoč sreč! In če jo je bolelo srce, ni mogla zato: naj boli, zaradi njega jo boli srce, in tudi nesreča, tudi bridkost je sladka, če je zaradi njega!

Vprašala je nekoč logarja, plaho in ponižno ga je vprašala: „Kje je grof Kazimir, ali ne veste?"

Zasmejal se je surovo: „Kaj bi ne vedel?! Odšel je, domov je odšel; presedale so mu že pač naše šume in naše djevojke! Kaj si mislila, da te vzame seboj, haha!"

Tiho je odšla in se skrila v svojo kočo, da bi je ne videli ljudje in da bi se ne smejali njenim solzam. Bridke, vroče solze, iz srca plakane; škoda, da bi jih zasmehovali!

Odšel je torej grof Kazimir domov, odšel v daljnjo domovino, ki jo je tako ljubil. Lačen in žejen je bil svoje domovine, zato je odšel. Naj se je nasiti, naj se je napije, nje, sladke, ljubljene, naj se je napije v sreči! Naj mu je vsaka solza Marina blagoslov, svet blagoslov na njegovem potu, naj mu je vsak Marin vzdihljaj sladek nasmeh sreče!

Ni štela Mara dni, vstalo je solnce in zašlo za gore, a Mara joka; prižgale so se zvezde na nebu in so ugasnile, a Mara joka. Ni je utehe njenemu srcu, ni ga leka njeni duši!

In nekoč so jo poklicali v grad. Peljali so se k stari baronici. Sedela je pri oknu in ko je Mara stopila, se ni ozrla in je ni pogledala.

„Sporočiti ti moram, da je ona koča v šumi tvoja za vselej. Koča in 5 oralov naokrog. Lahko streljaš divjad v šumi in sekaš drva za svojo potrebo. In če ostane kdo za teboj, tudi zanj velja ista pravica. Idi k oskrbniku, on ti da listine! On ti tudi izplača dvatisoč goldinarjev. Ni to od mene; ravnam po želji grofa Kazimira."

Baronica je vstala in trdo je rekla:

„Grof Kazimir je bil oženjen!"

Mara je sklonila glavo. Nikdar ni imela pravice do njega, — naj je bil oženjen!

„Moram ti reči, da te je ljubil. Ne rečem tega rada, zaničujem te: ali v pismu me prosi, da ti povem, da te je ljubil! To je njegovo zadnje pismo, zato moram ubogati."

Stara baronica je povzdignila glas:

„Grof Kazimir se je puntal proti kralju, ki si je privojskoval njegovo domovino. Ali ukrotili so upornike in jih postreljali. Grof Kazimir je pobegnil k meni. Lahko bi bil ostal za vedno pri meni, toda vrnil se je skrivoma v domovino. Ujeli so ga in ustrelili tudi njega!"

Mara se je zgrudila na tla.

Stara baronica je pozvonila in naročila slugam: „Odnesite jo!"

Odnesli so jo iz dvorane in jo budili.

Izpregledala je in zajokala je na ves glas:

„Lačen in žejen je bil svoje daljnje domovine, a oni so ga ustrelili, umorili!"

V neizrečeni bridkosti se je zajokala.

In v tistem trenutku je začutila resničnost svojih težkih slutenj, da bo mati . . .

(Konec prihodnjič.)

H. MAKART: BOJ LUČI S TEMO.

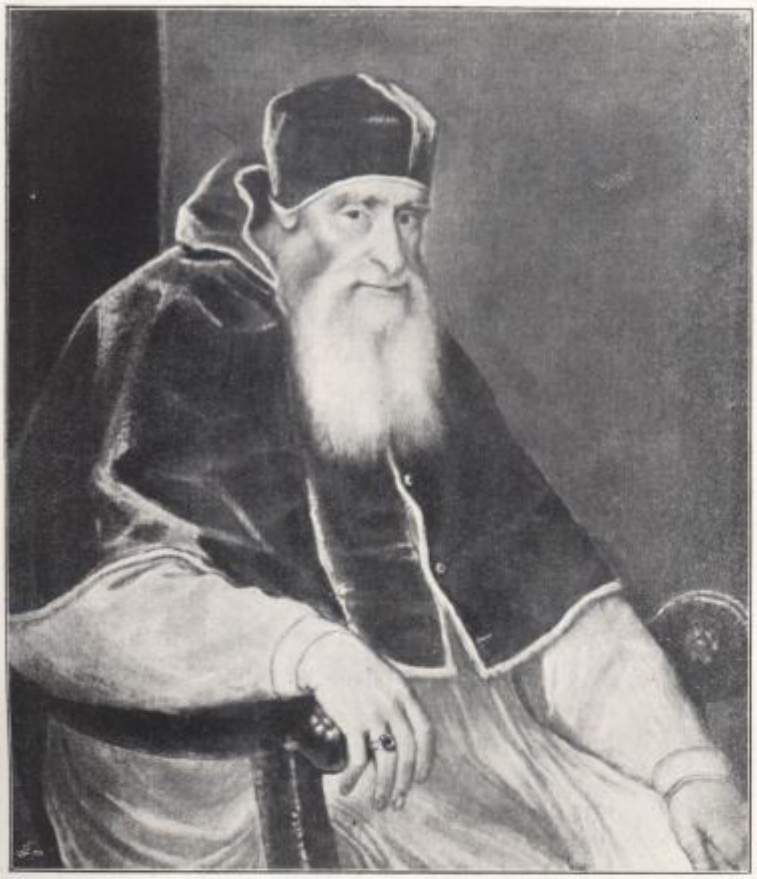

IZ CESARSKE GALERIJE NA DUNAJU.

TIZIAN VECELLI:
PAPEŽ PAVEL III.

PRI LEVU TOLSTEM V JASNI POLJANI.

Piše Bogumil Vošnjak.

(Konec.)

Boriti se proti nasilstvu se dozdeva grofu L. N. Tolstemu največja in najsvetejša dolžnost. In organizovano nasilje mu je država! Nasilje mu je vse, kar omejuje osebno svobodo. Ker je pa država oni činitelj, ki sili ljudi, ravnati se po zakonih, ki sili delati krivico in moriti, zaradi tega — pravi Tolstoj — proč ž njo! Popolna svoboda zavlada šele potem, ko ne bo več one brutalne sile, ki zahteva, da se ji naj pokorava vse, tudi ako so njeni zakoni krivični in kruti. Vkljub individualizmu našega časa postaja država vedno silnejša, razteza svoj vpliv na vse strani in se vmešava v vse razmere osebnega življenja.

To dejstvo je uvidel Tolstoj, in naganja ga najti sredstvo, kako omejiti vsegamogočnost države, ki je po njegovem mnenju veliko zlo.

Revolucija je postala nemogoča. Veliki mislitelj je izprevidel, da so tajna policija, ovaduštvo, časnikarstvo, železnice, brzojavi, telefoni, fotografija, ječe, trdnjave, ogromna bogastva, vzgoja mladih pokolenj in, kar je glavno, armada — v rokah vlade. In tako je strašno narastla tekom stoletja moč države. Tehnika je postala njena zaveznica in ji je potisnila v roke izborno orožje proti revolucijonarcem na barikadah in proti zarotnikom. Od leta 1848. do danes se niti ena revolucija ni posrečila. Zločincu in ustašu so dandanes, v dobi brzojava in telefona, takoj za petami. Stokrat težje je danes uprizoriti kako vstajo kot nekdaj. Zato je Tolstoj odločen nasprotnik vsake ustaje, vsakega krvavega upora proti državi, dasi jo sovraži iz dna svoje duše. Ideja države mu je protikrščanska, protivna naukom evangelija; Krist in Pilat si naj na veke stojita nasproti. Krist kot predstavitelj krščanstva, Pilat kot inkarnacija države. Med krščanstvom in državo ne more priti do premirja, borba med njima ne sme prenehati.

Ustaje, barikade in bodala ne morejo biti sredstvo, ki naj odreši človeštvo od vsega zla, ki ga povzroča država. Nihče se naj ne poslu-

žuje nasilja v borbi proti nasilju. Toda med ljudmi se mora širiti prepričanje, da so vsi pojavi državnega življenja skrajno škodljivi: oslabiti je torej treba državo, vsakdo se naj odtrguje državni službi, naj pretrga vse vezi z vladnimi organi, naj se izkuša osvoboditi vseh dolžnosti in pravic, ki mu jih nalaga država!

Tolstoj je prepričan, da ni mogoče doseči tega smotra kar črez noč in da preteče še mnogo časa, preden se ljudje spametujejo. Zdi se mu pa, da ima vsakdo še toliko svobode, da se vsaj deloma lahko ravna po teh načelih. Polagoma se naj izpodkoplje vpliv vlad, dokler ne napoči čas, ko se lahko uresniči ideal popolne svobode brez zakonov, brez uradnikov, brez kraljev in brez davčnih knjig.

Tolstoj ni nič manj hud nasprotnik socialistične države bodočnosti, kajti po njegovem mnenju želijo socialistični osrečevalci namesto sedanje države postaviti novo, še mnogo krutejše in strožje organizovano nasilje. Posameznikova volja in svoboda bode še bolj omejena, država in uradniki bodo še silnejši kot so danes. Tolstoj dokazuje, da je izprememba zunanjih form družbe brezpomembna, dokler se ne izpremené lastnosti in duševno življenje širokih mas. Lahko je predrugačiti ustanove, volilne rede in zakone, težko pa človeška svojstva in duševno žitje. Tolstoj misli, da se socialistična država ne bo razlikovala mnogo od sedanje, ker bodo ljudje ostali isti, prav tako nasilni, častiželjni, sebični in trdosrčni.

Med socializmom in Tolstim zija torej velik prepad. Tolstoj želi, da bi se v delavcih vzgajalo versko čuvstvo in samoumevno je, da je smrten nasprotnik materializma. Prepričan je, da bo edinole čista vera v Boga rešila človeštvo!

Slavjanofili niso mogli prehvaliti dozdevne primitivnosti ruskega družabnega razvitka. Rusija ni baje nikdar poznala raznih stanov in onega večnega medsebojnega boja med njimi; bilo je na Ruskem vse preprosto, primitivno, car in narod, nikdo ni med njima. Neko jako skrito duhovno sorodstvo veže Tolstega in prve slavjanofile. Tolstoj naglaša neko drugo, posebno „prostoto". Velika dejstva, dajajoča smer človeškemu življenju, so prav priprosta. Čisto nepotrebna so zamotana bogoslovna, družboslovna in državopravna presojanja in dokazovanja. Vsa ta znanstvena slepila ne zadovoljujejo nikogar, ampak vse le vznemirjajo še bolj. Priproste in enostavne so velike resnice, preprosto naj pa bo tudi življenje vsakega človeka! „Nazaj k naravi!" se glasi Tolstega klic. Človek naj ne živi v zaduhlih, dimastih tovarnah, ne v tesnih mestih, ampak zunaj — sredi prirode se naj raduje nad solučnimi žarki in naravo! Veliko mesto ima torej velikega sovražnika v Tolstem, ki ljubi deželo.

Tolstoj ne veruje, da povzročajo trdi, železni sociološki zakoni robstvo našega časa. Iz dna svoje velike duše kliče: „Ne železni zakoni, ampak človeški zakoni so vzrok vse nesreče, vse bede in trhljenja!" Tolstoj hoče, da bi se ljudje ravnali po njegovem geslu: „Fiat justitia, pereat cultura".

Dokler se dogaja dan za dnevom toliko krivic in zločinov, nima kultura pravico do obstanka. Veliki umotvori kulture so porošeni s krvjo nedolžnih žrtev, so omadeževani s potom nesrečnih trpinov. Akropola se je sezidala po krvavi zmagi nad Perzi, nešteto ljudi se je moralo truditi, da se je sezidala kapela sv. Petra. Vsak pesnik, vsak pisatelj more ustvarjati le zaradi tega, ker mu drugi preskrbljujejo vsakdanjo hrano. Tolstoj pa ne priznava delitve dela, ker se vsled nje godi velika krivica. Bratstvo ljudi mu plava pred očmi. Ne uvideva pa, da si ljudje danes še nočejo biti bratje, da je še mnogo zlobnih, krvoločnih in nasilnih ljudi, ki bi neusmiljeno ravnali, ako bi bilo odpravljeno organizovano nasilje . . . Brezdvombeno trpi mnogo ljudi pri sedanji uredbi človeške družbe, ali kdo nam jamči, da bi ne trpelo še mnogo več ljudi, ako bi ne bilo več države?

Na vprašanje, kaj je treba delati onim, ki so v političnem oziru podjarmljeni, daje Tolstoj nasvete, ki bi morali povzročiti meščansko vojno, tako ostro je orožje, s katerim bi se naj borili proti onim, ki postopajo krivično in nasilno.

Goethe in Tolstoj, oba sta bila kosmopolitika! Prvi se je globoko klanjal Napoleonu, ki je, neusmiljeno in brezsrčno teptajoč najsvetejše tradicije, tlačil nemški narod in Goethejevo razmerje k Napoleonu je toli grda črna pega, da se ne da izbrisati. Tolstoj je mož drugega kova, mož, ki se ne klanja pred nasiljem. Po njegovem mnenju je meščanska vojska edino sredstvo proti onim, ki delajo krivico.

Dobri naj postanejo ljudje, to je jedro naukov Tolstega. Novodoben krščanski patriarh je, čigar priprosti slog spominja na evangeliste. Vsled svojega v jedru nepoboljšljivega optimizma ne sluti, koliko zlobe in pokvarjenosti, in kako malo dobrote in plemenitosti je v človeški duši. „Proč z državo", kliče, „ker je vcepila v človeka velike napake; proč s kulturo", kliče, „ker mnogokrat izkorišča bedo!" Veliki mislitelj ne verjame, da

so veljavni železni zakoni, ki se ne dajo odpraviti, da ostajajo človeške lastnosti skoraj iste in se le prav malo izpreminjajo tekom dolgih vekov, kar najbolje dokazuje zgodovina krščanstva.

Tolstega humanizem in njegova ideja bratstva je ukoreninjena v ruski narodni duši, v ruski inteligenci. Slavjanofile je preveval humanizem, v ruskem mužiku so iskali pravega krščana. Ta humanizem se je v ruski družbi pojavil že mnogokrat ter je ena najrazširnejših črt plemenitega ruskega značaja. Misel občnega bratstva in sentimentalnega človekoljublja ni nikjer tako razširjena kakor na Ruskem. V Tolstem pa je ruski humanizem dosegel svoj vrhunec!

DOTA.

Pavel Golob.

Na stolu pletenem devojka sedi,
šivanko ubada tako govori:
„Ti nimaš srca pravega,
oj mladi gospod, oj lepi gospod,
ti nisi mnenja zdravega,
oj mladi gospod, oj lepi gospod!
Ti hodiš samo za tolarji
in vsaka tebi dobra se zdi,
četudi je sitna, stara in grda,
da ima le polja, gozde in brda
in pisan gradič in služinčad pokorno,
v kleteh pod gradičem pa kapljo izborno.
Pa tega te moram odvaditi.
Oženi se rajši pri mladi ti!
Nazadnje, če druge ne najdeš nikjer,
poprašaj mi mater, če da ti hčer!
Glej, mlada sem in lepa tudi,
glej, polne in jedre so moje grudi!
Čuj glasek moj — ni li zares prikupljiv?
Glej postelj tam — tvoja je, dokler boš živ,
in rjuhe bele se tamkaj bleste,
tam spančkala bova do belega dne.
Pa starko vzeti ti češ za ženo —?
Nikari! Vso noč ti prekašljala bo
in kjer boš poljubčkov iskal sladkih,
boš našel zdravila sledóv grenkíh.
Veš: stara baba — dolga noč,
a mlada ženka — kratka noč".

Na stolu pletenem gospod mlad sedi,
cigaro prižiga, tako govori:
„Premlada si še, neizkušena goska,
srce imaš mehko kakor iz voska.
Ti z ideali meriš svet,
a trezen mož je za realnost zavzet.
Moj stric, razumen mož in iskušen,
za mojo graščakinjo ves je navdušen.
No, stara je res in zgubančenih lic,
ima pa pod palcem vse polno petic.
Ta zakon bo srečen. Pri njej bom prenočil,
potem se pa zjutraj lepo priporočil
in peljal se v Beč, v prestolno mesto
in našel si vsak dan tam lepšo nevesto.
Življenje bo to! To bo uživanje!
Morala, greh, kes? Kdo meni se zanje!
Šampanjec bo pokal, deklè se smejalo
in vedno strastneje me k sebi stiskalo . . .
Življenje bo to! To bo uživanje!
Morala, greh, kes? Kdo meni se zanje!
Kot pester metulj preko cvetne livade
bom plaval brezskrbno in srkal naslade.
Pa misliš, da bom te pogrešal, deklè,
ko vseokrog mene življenje vrè?
V dukatih kovanih leži sreča naša,
deklè, ki jih nima — za njo se ne vpraša.
Lepota je nična. Zadel je terno,
kdor novcev priženi si. To je moderno."

Izpod šivanke prikaže se kri,
gospod pa nadalje govori:
„Tako bi storil, če bi ne znal,
da imaš — ti bogat kapital.
Pogleda, če dvigneš trepalnic zastor,
ne dam za francoski napoleondor
in vsak tvoj poljubček, sladak in fin,
je najmanj vreden cesarski cekin,
ljubezen sredi srca goreča
pa več kot biserov indijskih vreča.
Bogastvo in srečo pri eni osebi
edino dobi se, dekletce, pri tebi;
nikar srečolovca od sebe ne suj,
kot ženka me ljubi, glej, poljubuj!"

Šivanje, cigara rokam odpade,
sred sobe objemanje dvojice mlade . . .

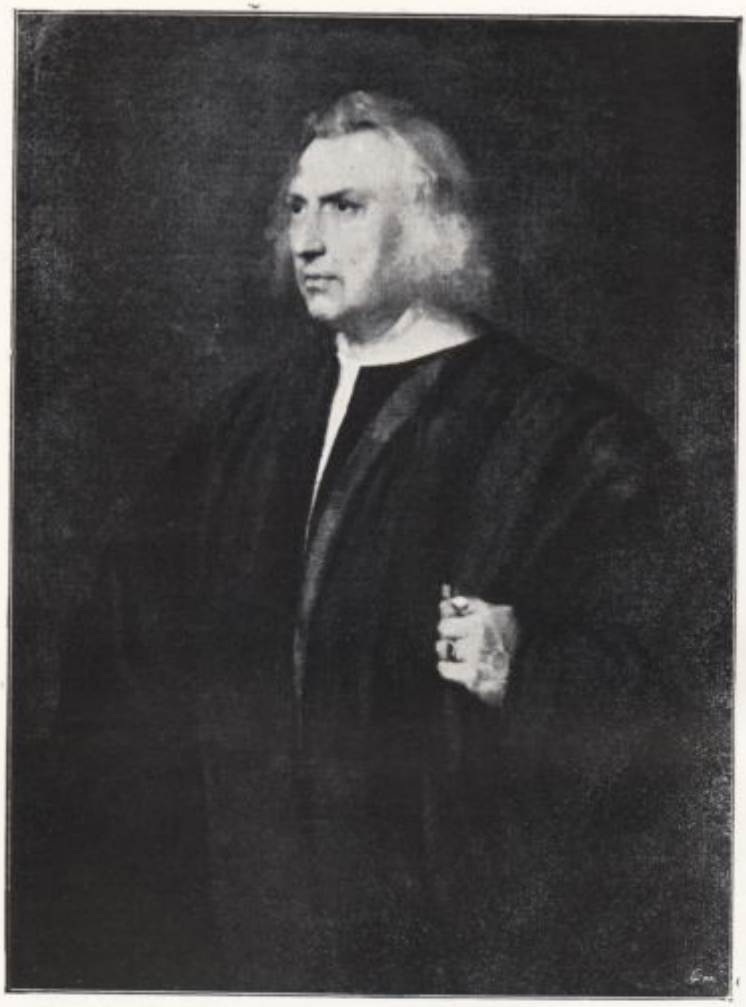

IZ CESARSKE GALERIJE NA DUNAJU.

TIZIAN VECELLI:
ZDRAVNIK PARMA.

NAD PREPADOM.

Roman. Spisal Fran Govékar.

II.

(Dalje.)

„Vida, ti — ti tukaj?! Pa kaj počneš v tej hiši? — kako živiš? — Moj bog, kako si vzrasla, kako si —!“

Zemljiču so se svetile oči od radostnega presenečenja in držal je drobne Vidine roke med svojimi dlanmi kakor v kleščah. Smehljaje mu jih je izvila, zaprla vrata za njim ter ga vodila v odvetnikovo pisarno.

„Gospod doktor se vrne vsak čas iz posojilnice“, je dejala, „milostljiva pa ima sejo v svoji sobi zaradi veselice. Zadovoljiti se moraš torej par trenutkov z mojo družbo.“

Sedla sta si na črnousnjata fotelja nasproti ter v zadregi iskala nadaljevanja pogovora... Oh, mnogo let je minilo, odkar sta govorila zadnjič, in vendar se jima je zdelo, da se ni med tem prav nič izpremenilo; prav táko mladoletje z vsem sentimentalnim žarom, kakor pred leti, je vzcvelo obema sedaj hipoma iznova, čutila sta, da sta se našla ter da se ne ločita nikdar več.

Pred dušo Zemljiča so hiteli prizori iz dijaških let kakor svetla vrsta slik, ena krasnejša od druge, vse polne blaženosti, čistosti in sentimentalne poezije. In Vidka se je zardela smehljala, misleča nazaj na dneve, ki sta jih preživela z Zemljičem skupaj skrivaj vzlic paznemu očesu gospodinje in vzlic ostrim grožnjam katehetovim... Ah, moj bog, daleč je vse to za njima, in vendar sta ostali njuni srci isti, dobri, čisti.

„Ti si učiteljica?“ je vprašal Zemljič raztresen.

„Odgojiteljica. Tri leta sem se ubijala na deželi, stradala ob pičli plačici, potem pa sem sprejela mesto odgojiteljice v hiši gospoda dok-

torja Kolariča, ki plača boljše in kjer imam več svobodnega časa. Že dve leti sem tukaj."

„In sedaj si zadovoljna?"

„Lahko bi bila... no, povsod so težave, skrbi in boji". Preko obraza ji je švignila lahna senca, a hitro se je zopet nasmehnila. „Potrpeti moram pač... pa zadovoljnejša sem kakor tam zunaj!"

„Jaz sem žurnalist."

„In pisatelj! O čitala sem vse, kar si napisal!"

„Vse, vse, Vida? In kaj si mislila ... kaj si čutila, ko si čitala moje knjige?"

„Vesela sem bila... srečna, saj sem vedela, da si ostal, kakoršen si bil in da se končno še vrneš k meni!"

„Vidiš, tudi jaz sem mislil tako, Vida ... ves čas sem mislil tako! In kar sem zapisal, vsak zlog, vsaka beseda, vsaka vrsta je bila namenjena pravzaprav tebi — samo tebi! Dasi nisem vedel, kje živiš... nikdar nisem poizvedoval po tebi! — slutil sem vendarle, da misliš name, da čitaš moje knjige in jih razumeš!"

„Dà, Ivan, mislila in razumela sem!"

Zagledala sta se skozi okno; tam za holmi je zasvetila krvavordeča zarja ter se izpreminjala v zlato, vrhovi smrek so se lahno zibali... Nepopisno sladko jima je bilo pri srcu, gorko in sladko, tiho in mirno. Njuni roki sta se našli, počivali druga v drugi, oči pa so jima vlažno strmele tjà po zibajočih se vrhovih smrek v zlatorožnati zarji... Ničesar nista videla, le čutila sta, da sta srečna in da mora ostati njuna sreča odslej večna... večna... Njuno srečo pa je povzročala zavest, da je bilo hitelo življenje mimo njunih src in duš brez sledu, da sta ostala zvesta sebi samima in da se nista varala drug v drugem. Veliko, blaženstva polno čustvo zadovoljstva ju je polnilo ter jima klicalo, da sta vredna ljubezni drug drugega.

„Prav takle večer je bil takrat, Vida!"

„Dà, prav tak!"

In videla sta se v ozki, poldolgovati sobici... borni in skoraj prazni. Sedela sta si nasproti, se držala za roko ter zrla skozi okno. Večerilo se je in za daljnjimi gorami je gorela zarja... Poslavljala sta se. Zemljič maturant realke, Vida maturantka učiteljišča.

„In ti me počakaš, Vida?"

„Počakam, Ivan!"

„Naj se zgodi karkoli?"

„Ne zgodi se nič, Ivan... Čakam te!"

„Ko bom svoj... ko bom mogel vzeti te za ženo, Vida, pa pridem! Prej ne! In potem mi poveš, ali še misliš in čutiš tako, kakor danes."

„Nič ti ne povem, Ivan, kajti sam boš vedel!"

In ločila sta se... on v Gradec, ona na deželo.

„Ali še veš... v tisti ogromni, obokani veži z velikanskimi stebri... zadnji večer...?"

„Vem, Ivan... Prijel si me hipoma za glavo, — braniti se nisem mogla — odpovedalo mi je vse..."

„In poljubil sem te, Vida, — poljubil prvič in poslednjič... Ah, moj bog, ko bi bila videla takrat v mojo dušo..."

„Videla sem vanjo... Jok in blaženost — obup in zmagoslavje je bilo v njej... in v moji tudi!"

„Dà, dà, obup in cela vojska krasnih, velikih načrtov, — pogum Herakleja, plahost goloba,

IZ CESARSKE GALERIJE NA DUNAJU.

TIZIAN VECELLI: KURFÜRST IVAN FERD. SASKI.

zanosnost mladeniča, ki se mu je odprla svoboda — svoboda! — in svet, široki, brezkrajni svet ter véliko življenje brez mej in konca! — Vse to sem čutil, ko sem se doteknil tvojih ustnic, Vida, in srečen sem bil, da bi takrat ne bil menjal z nikomer."

„In jaz sem mislila: sedaj gre v boj za najino srečo! In dejala sem si: Dober, blag, vztrajen, marljiv je... vrne se zmagovit in potem bo moj, moj!"

„Prišel sem, Vida, še brez zmage, a bližajoč se ji, držeč jo že skoraj za roko. Toda moja bode, ne dvomi, — čutim jo že blizu, njeno sladko sapo že diham... že vidim njen smehljaj... še hip, še mal hipec in držal jo bom z obema rokama trdo in neizprosno, svojo sužnjo in tvojo in narodovo...!"

Na hodniku so se začuli težki, okorni, neredni koraki. Nekdo je jezno, pretresljivo zažvigal:

„Prokleta mrcina!" je zavpil. „Her kommen! Du Luder!"

Zunaj je zatulil pes, cvilil in lajal od bolečin, se zaletaval obupno v vrata in skakal ter begal pred silnimi udarci besno padajoče palice.

„Gospod doktor!" je dehnila Vida in vstala. Hipoma je pala megla na njeno pravkar še sanjavo bledo lice in njene velike modre oči, pravkar še polne sentimentalnega žara, so se izresnile, postale motne, brezizrazne. „Do svidenja!" — Podala mu je roko in naglo odšla. Zemljič je gledal za njo in objel je s svojimi očmi njeno visoko, vitko, mladostnopolno telo, razkošno se zibajoče v krepkih bokih...

„Kako je lepa... zdrava... čvrsta!" si je mislil, „in moja bo kmalu!"

Visoko je vzravnal svoje suho, šibko telo, poln samozavesti in odvažnosti. Sedajle prestopi prag palače, ki si jo je sezidal zase in za Vido...

Vstopil je dr. Kolarič, mrk in razjarjen.

„O, vi ste že tu?" se je začudil. „Res, res, povabil sem vas sinoči... skoraj bi bil pozabil!"

Zemljič se je začudil in obšlo ga je neprijetno čustvo. Pozabil bi bil kmalu nanj!

„Človek je preobložen... same sitnosti... same skrbi in jeza! A čemu? Vse za narod! Žrtvovati se neprestano, biti suženj vsakomur, dan na dan povsod, kjer se izmisli to ali ono društvo... plačevati, podpirati in delati... Obračajo ti žepe in razpolagajo s človekovim umom in srcem, kakor bi bila gledališka garderoba, ki se more brezplačno izposojevati za vsako obskurno maskerado! Vrag, človek že nima svobodne volje več... Govori, kadar zahteva narod, — molči, kadar hoče narod, — pleši za narod in pijančuj za narod! In koristi tega požrtvovalnega samozatajevanja, kje so? V žepih nekaterih trgovcev in gostilničarjev!"

„Hvaležnost naroda je večna in koristi delovanja požanje vsaj naše potomstvo!" je pripomnil Zemljič pomirljivo.

„Mhm, hvaležnost! Vi ste naiven, oprostite. Če bi človek pričakoval hvaležnosti naroda, bi se moral vsak teden od užaljenosti streljati! Narod ni bil še nikdar nikomur hvaležen in narodovo slavljenje mož po smrti je samo sramožljivo zakrivanje njegove slabe vesti. Narod je nenasitna, egoistična pijavka, ki takoj odpade, ko se dosita nažre tvoje srčne krvi! Ko te izmozga, izgloda in izsesa, vrže te v kot brez misli in sočutja, dà, celo z zaničevanjem in psovanjem. Taka je usoda vsakega delavca za narod, mladi gospod moj!"

„Slabe volje ste, gospod doktor, in vaša delavnost uničuje vaše besede!"

„Dà, ker sem norec, — norec, mladenič idealist!" je vzkipeval dr. Kolarič in si prižigal havanko. „Narod je podoben lepi, rafinirani ljubici — pardon, gospod fantast, a primera je izvrstna! — Trpinči te, muči na vse peklenske načine, žali tisočkrat, oropa počasi vsega, denarja, časti in samospoštovanja, izpije ti možgane in kri... ti pa se je otresaš, bežiš pred njo in prisegaš, da se je iznebiš za vselej, kolneš jo, ki te le izkorišča in ubija ter uničuje tvojo eksistenco... Toda vračaš se k njej vedno iznova, da trpiš dalje, delaš in se mučiš zanjo do poslednjega diha ali dokler te ne vrže kakor iztisnjeno in plesnivo limono na gnojišče! Dà, dà, ljubiti moramo svoj narod, delati moramo za svojo domovino, a hvaležnosti ne smemo iskati nikdar!"

„Vi imate gotovo bridke izkušnje, gospod doktor", je pripomnil Zemljič nekoliko oplašen. „Toda slovenski narod s svojo mladostjo in s svojim zdravjem vendarle zaslužuje, da pozabimo nase v zavesti, da delamo za bodočnost! Vaše ime se izgovarja povsod s spoštovanjem, vaš ugled je neomejen, vaš vpliv velik, in končno, — ne zamerite, delo za narod vas tudi ni uničilo... imovit ste, — ne zamerite!"

Dr. Kolarič je poskočil s stola in krohotajoč se je tekel k Zemljiču.

„Izvrstno, izvrstno! In vi hočete biti politik? Kaj ste živeli doslej na mesecu, da mečete okoli sebe take trditve!" — Položil mu je smehljaje obe roki na rameni. — „Jaz sem ginjen, prijatelj, ginjen, ko vas gledam toli ljubeznivonaivnega in toli fantastnoidealnega! Hvala vam, spravili ste me zopet v dobro voljo! Ali, prosim, sedite!"

— Potisnil ga je poleg sebe na usnjato zofo ter pritisnil na električni zvonec. „Odpreti vam moram vendar oči ... potegniti vas v realnost!

Vstopila je Vida in vprašaje pogledala odvetnika.

„Gospodična, prinesite sklenico vina in kozarca!“ je ukazal dr. Kolarič raztreseno, ne da bi jo pogledal.

Vida je tiho izginila, Ivanu pa je hušknila v obraz kri, po ušesih mu je zašumelo, nehote se je dvignil s fotelja ter strmeč gledal odvetnika.

„Oh, to je naša Vida,“ je dejal Kolarič razlagaje, „naša odgojiteljica! Pridna punčka!“

„Poznam jo ... že dolgo,“ je dihnil Zemljič razburjen.

„Tako, tako ... no, vidite ... torej stara znanca. Prav, prav! Porabna je za vse ... inteligentna, samo malo boječa ... Torej ... dà, kje sva obtičala? Dà, dà, realnost, realnost!“

Dr. Kolarič je napol legel na zofo, potegnil hlače na kolenih kvišku, iztegnil noge, gledal, stisnivši oči, nekaj hipov v oblačke svoje havane ter nadaljeval:

„Slovenska družba, prijatelj, je podobna zverinjaku, polnemu najraznovrstnejših zverin progastih hijen, samogoltnih volkov, zavratnih risov, lisjakov, podlasic in tako dalje ... samo kraljevskih levov ni nič, haha! Na ozkem, tesnem, praznem prostoru se gnetejo drug ob drugem, krožijo okoli tovarišev ter pazijo lokavo, da bi kdorkoli nepreviden pokazal slabo stran ter za hipec pozabil na svojo telesno varnost. In ližejo se med sabo, dobrikaje se pritiskajo drug k drugemu, leže s polzatisnjenimi vekami složno vse križem ... toda nozdrvi jim drhte v pritajevanem srdu, iz oči jim srši sovraštvo, tekmovalnost, nevoščljivost, ljubosumnost ... iz grla jim uhaja včasih težko hropenje besne jeze in ljute medsebojne mržnje, ki pa vzbruhne nenadoma v rjovenje in obupno klanje, da ga ustavijo pazniki komaj z žarečimi batinami ...“

Vprašaje in strme je gledal Zemljič odvetnika, očividno naslajajočega se nad svojo prispodobo. Neprijetno čustvo, pol zadrege, pol nevolje, ga je napolnilo, in onemogel je sklonil glavo.

A odprla so se zopet vrata in tiho, neslišnih korakov je vstopila Vida, noseča na podstavcu butiljko in dva kozarca. Kolarič se ni ozrl, strmel je smehljaje v zvijajoče se krožke dima. Nemo je pokimal, ko je Vida postavila pijačo na mizo ter zopet tiho odšla. Lice se jej ni niti zgenilo in ni se ozrla na Zemljiča, ki je iskal njenega pogleda.

„Rekli boste, da pretiravam“ ... Kolarič je natočil čaši ... „Pijte, na zdravje!“ Duškoma je izpil vino ter si natočil kozarec iznova. „Ko sem bil jaz v vaših letih ... idealen ... navdušen fantast ... bi bil tudi protestiral. Toda, prijatelj, prispodoba je čisto verna, primerna, resnična. V Slovencih so razviti do rafiniranosti vsi najslabši instinkti malenkostnega narodiča. Pest zemje nam je prisodila usoda, a še te je polovica Kras in močvirje. In na ostali polovici se gnetemo, stopamo drug drugemu na prste in se borimo, kako bi odjedli tovarišu košček kruha, ki ga drži v roki. In zavidni, škodoželjni, zavratni smo med seboj, kakor tiste hijene, lisice in podlasice ... Drug drugemu izpodkopavamo tla, spletkarimo mefistofelsko, ubijamo ugled, čast, srečo drug drugemu ... Nikomur nismo odkritosrčni, nikdar veseli napredka ali uspeha svojega tovariša rojaka ... v besni ljubosumnosti se nam krči hudobno srce, ako vidimo, da se je dvignil kakorkoli nad in preko nas podjeten, marljiv ali nadarjen krajan ... O, hinavski smo, zlobni komedijantje, noseči z najljubeznivejšim nasmeškom na licu v gubah svojega plašča najostrejše bodalce ... In nervozni drhtimo za najničnejšo priliko, da ga moremo zabosti rojaku prav do držajev v srce! — Pijte, gospod!“

Raztreseno je trknil Kolarič ob časnikarjev kozarec in izpil.

„Eh, pijte vendar,“ se je čudil, ko je videl, da Zemljič vino jedva poizkuša, „moje vino je pristno, izborno ... ne dobite boljšega v tem gnezdu! — Pijte, mladenič!“

„Hvala ... pijem, gospod doktor!“

„Nikdar nisem še doživel, da bi bili Slovenci odkritosrčno veseli kakoršnegakoli triumfka svojega rojaka; nikdar in nikjer še nisem videl, da bi komurkoli brez omejitve priznavali resničen uspeh, resnične zasluge, resnično čast! — Povsod iščejo vsaj pezdirja ... vedno stikajo le za podlimi motivi, za sebičnostjo, za koristolovjem ali vsaj za nezasluženo srečo! Narod samomorilcev smo, in menda edina istinita slast naša je, videti rojaka na tleh uničenega, ubitega, mrtvega!“

„Vi govorite morda le o neki vrsti tukajšnje inteligencije; — toda nekateri naši možje in narod — mladina? — Ne, gospod doktor, ne verjamem vam, in boga hvalim, da mi je ohranil še toliko ljubezni do naroda in toliko trdne vere v slovensko bodočnost! Ne, ne, gospod doktor, ne jemljite mi tega najlepšega, kar nosim v svoji duši in kar sem si rešil sveže, mlado in zdravo iz vseh svojih bojev za obstanek! Vi ste pesimist, — jaz optimist!“

„Blazen fantast . . . haha!“

„Recimo, blazen, a srečen — srečen — srečen fantast, gospod doktor! In tak ostanem . . .“

„Kako dolgo?“

„Večno, večno!“ je vzkipel Zemljič, napol jezno, napol obupno. A v istem hipu ga je obšla plahost in kakor bi se ovila mrzla kača njegovega vročega srca, je pristavil tiho: „Če pa se kdaj preverim, da ste govorili resnico o vsem našem narodu . . . če doživim to, potem . . . potem . . . ah, gospod doktor . . .!“ Razburjen se je dvignil ter pritiskal na srce svojo pest.

„Potem postanete — kreatura, zver . . . pikasta hijena, volk, lisjak ali vsaj podlasica! Haha! Jaz sem ginjen, prijatelj, jaz sem ginjen . . . Bog vas živi, — pijte, pijte!“

Na ves glas se smejaje, se je dvignil odvetnik iz svoje lege ter dvigal svoj polni kozarec.

Zunaj na hodniku se je začul hrup, smejanje dam, rožljanje sablje, glasno vzklikanje gospodov, — v sobo je prihitela gospa dr. Kolaričeva, sveža, jedra, polna zdravja, za njo pa velika družba dam in gospodov.

„Možiček . . . dragec . . . ti moraš biti ustanovnik!“ je vzkliknila ter ovila svoje lehti okoli soprogovega vratu.

„Petdesetak iz žepa!“ je vpil dr. Zorè. „Skopuh, sedaj ti bomo puščali!“

„I, kajpakdà, ustanovnik . . . i, kajpakdâ! Moj bog, kako mi je vroče!“ — Mala, okrogla gospa notarka je omahnila v fotelj, mahala s svojimi kratkimi, zavaljenimi rokami okoli sebe ter kremžila svoj starikavi obraz pod ogromnim klobukom, preobloženim z raznobojnimi trakovi, peresi in tički. „Tu gre za otroke, za ljubo slovensko mladino, gospod doktor . . . i, kajpakdà!“

„Kaj hočeš vendar zopet, Olga? Čemu? — Zakaj?“ Dr. Kolarič je napravil prestrašen, temen obraz.

„Za otroke, uboge sirote in bolnike, ljubček,“ je razlagala Kolaričevka; objemaje soproga, ga je zibala v svojih rokah kakor dete ter se naslanjala nanj s svojimi prsi. „Jaz sem predsednica, veš . . .“

„In jaz ponižen tajnik!“ je zavpil dr. Zorè. „Pisatelj za domovino in milo slovensko mladino, za naš up, našo nado i. t. d.“

„Jaz pa blagajnik, če dovolite!“ Profesor Koder je gledal mračno skozi svoje naočnike ter zavijal svoje ustnice v zaničljive gube. „Blagajnik brez denarja . . . hm!“

„Midva s Slavcem sva odbornika brez portfelja, „Mädchen für Alles, sozusagen!“ — Lajtnant je držal črnolasega gizdavca z velikansko orhidejo v gumbnici pod pazduho, drsal z nogo po parketu in lovil sabljo, da je rožljala. Hipoma je zagledal na mizi odprto škatljo s havanami. „Oh, dišave vseh dišav!“ je vzkliknil. „Sie erlauben wohl, Doktor?“ — Lajtnant in Slavec sta planila na škatljo . . .

Drobna Olgina ročica je zlezla medtem v soprogov žep in privlekla na svetlo debelo denarnico.

„Jo že imam!“ je vzkliknila poredno, — brskala s prstki med papirji ter dvignila bankovec, vihteča ga zmagovito po zraku.

„Živio! Izvrstno! Slava! Hoch!“ je zahrumela družba; Olga pa je bliskoma poljubila soproga na lice ter zbežala iz sobe. Za njo so hiteli drugi.

„Oh, saj sem vedela . . . tu gre za mladino, i, kajpakdà!“ Notarka je drobencela za družbo ter vlekla za rokav profesorja Kodra. „Vidite, prvi petdesetak že imamo . . . tu gre za milo slovensko mladino!“

„Prvega in zadnjega, gospa . . . Eh, poznam Slovence! Umazanost, sama umazanost!“ Koder je gubančil čelo in godrnjaje odhajal.

Na hodniku se je poslavljala gospa Olga od cele vrste mladih gospej in gospic; nekatere je objemala in poljubljala, drugim je ljubeznivo stiskala roke, smehljajoča se brez prestanka s svojimi malimi ustecami in kažoča krasno svoje zobovje.

„Ljubica, pridi kmalu zopet! Saj veš, kako rada te vidim pri sebi! Oh, odtrgaj se vendar možu!“ je govorila visoki črnki prelestnolepega stasa, a mrtvohladnega, kakor mramoren kip belega obraza. „Z bogom, — do svidenja, ljuba gospa notarka! — Gospod lajtnant Ditrich . . . gospod Slavec . . . ah, pridita, kadar vama le drago . . . kar podomače! Zbogom, mile gospice!“

Vrnila se je z dr. Zoretom v pisarno.

„Ah, ta Cigalečka me spravlja v obup s svojim glupim obrazom!“ — Z odkritosrčnim vzdihom je sedla gospa Olga utrujena na zofo, ne da bi se ozrla na mladeniča.

„To je štor, haha! Ali ste videli, milostljiva? Celi dve uri ni odrpla svojih ustec . . . opazoval sem jo,“ je pritrjeval živahni koncipijent. „Kakor lesena podoba je sedela nepremično na svojem stolu, in njen obraz se ni enkrat zgenil! Strašna ženska! Škoda, a lepa je v resnici!“

„Lepa? — vam se zdi lepa?!“ — Odvetnica je vzkipela v navideznem silnem strmenju. „Moški okus je naravnost nerazumljiv!“

„No, milostljiva . . . jaz menim njeno rast . . . njene oči . . . njene lase . . .“

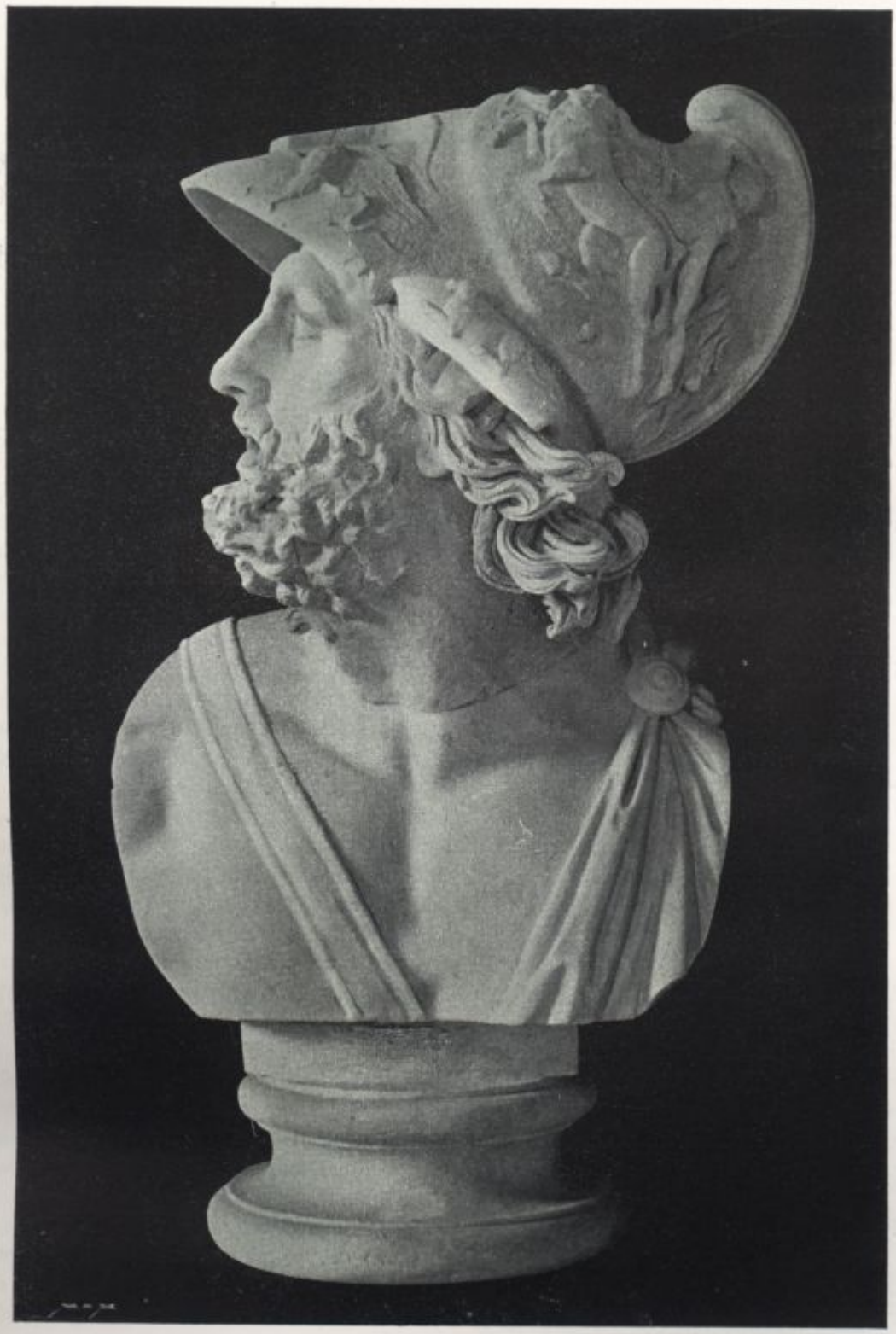

KRALJ MENELAJ.

„Lepota brez gracije, brez pikantnosti, brez duha! — Ah, pojdite mi s takim mrzlim kamnom, lesenim kipom! Le govorite ž njo! Neumna je... ah, neumna, nevedna, — čudovito!"

„Ali pusti jo vendar, Olga!" je miril z malicioznim usmevom dr. Kolarič svojo ženo. „Lepe ženske in lepi gospodje imajo od vekov privilegij do največje neumnosti!"

„Izvrstno! — Haha!" se je prisiljeno zasmejal koncipijent, Olga pa je vrgla na moža hudomušen pogled ter zateglo pristavila:

„No, no, — tudi izjeme se dobé morda! — Ali, gospod doktor" — se je obrnila zopet naglo k Zoretu — „za to veselico boste morali delati sami... poiščite si kogarkoli... meni se ne ljubi! Vprezite prismojeno notarko... idijota Kodra... neslanega Slavca! Mene pa puščajte v miru, — prosim! Na ples pridem... tudi novo toaleto si naročim zanj, a drugo me ne briga!"

„I, seveda, milostljiva... samo da ste predsednica... vaš ugled... vpliv gospoda soproga! Ne skrbite... v našem gnezdu najdemo gospodov, ki bodo počeščeni delali z navdušenjem in dam, ki oblete in obero zadnjo kočo!"

„Dà, dà, in ples mora biti sijajen... čisto po ljubljanskem vzorcu! Morda aranžirate kakšno reduto ali korzo... vsekakor kaj finega, elegantnega! Vse samo svila... samo frak! — V Ljubljani naj se nikar ne domišljajo, da imajo slovensko eleganco v zakupu! Oh, Ljubljana — mhm!"

Zaničljivo je zamahnila z roko ter prezirljivo namrdnila ustnice in nos. „Eine Afterelleganz!" je siknila skozi zobe in vstala.

„I, kajpa! Kopiranje kazine... nič originalnega!" je soglašal dr. Zorè ter se dvignil. „Ali pojdete nocoj v gledališče? Nova opereta..."

„Dà, dà, vstopnice že imava... Do svidenja torej!" Kolaričevka je ponudila Zoretu svojo malo, okroglomesnato ročico, in koncipijent je globoko sklonil svoje dolgo, sloko telo ter poljubil ročico z vsem spoštovanjem.

„Do svidenja, gospod doktor! Ako dovolite, pridem v vašo ložo!" se je obrnil Zorè k odvetniku.

Dr. Kolarič je vstal ter se nemo naklonil.

„Po gledališču pa večerjamo v hôtelu..."

„Dà, kakor običajno!"

„Dr. Zorè je odšel, in v mračno sobo je stopila dekla z veliko svetilko.

„Gospod trgovec Korbar čaka zunaj," je rekla, „sila razburjen je videti..."

„Jurij? — Naš slovanski Kajfež? Haha? — Kaj je že prespal svojega mačka? — Glejte, glejte, gospod Zemljič, taki so naši Slovani! Šele sinoči me je v svoji pijanosti zmerjal brez povoda z nemškutarjem... nocoj pa že nervozno čaka avdijence!"

„Slavec mi je pravil, da stoji pred bankerotom," je pripomnila odvetnica. „Vse je menda zapil in zaigral! Doma pa ima bolno ženo in kup otrok! Beda — beda!"

„Pa kaj to meni mar, dragica?! Čemu ima tak človek ženo? — čemu otroke?! Vrag ga vzemi!"

„Ne pozabi: Korbar ima med obrtniki in kramarji nekaj vpliva —!"

„S svojim gobcem, — vem! Pa naj pride! — Gospod Zemljič... ljubi mladi prijatelj... danes sem vam dal prvo lekcijo... jutri morda nadaljujeva! Premislite moje besede, in potem pojdeva na delo... Ali realno, pozitivno... brez idealov, brez iluzij! — Lahko noč!"

Dr. Kolarič je podal Zemljiču s pokroviteljsko gesto svojo roko...

Na hodniku je stal Jurij Korbar, bled, prihuljene glave, nervozno stopicajoč. Plaho se je ozrl v Zemljiča ter komaj vidno priklonil svojo glavo.

Med vratmi pa je stal dr. Kolarič, visokozravnan, mogočen, silen, in z naglasom, iz katerega je udarjala strupena, zgoča ironija, kavstična satira, je klical smehljaje:

„Ljubi, dragi prijatelj Korbar... vi slovanski Kajfež... nemškutar Kolarič vam je vedno z veseljem na razpolago! Prosim! Izvolite!"

In širokozamahnivši z desnico, je povabil Korbarja v svojo pisarno...

Na ulicah so že brlele plinove svetilke, mokra zimska megla se je plazila po tleh, opolzlih, blatnih.

Zemljič se je ozrl nevoljen kvišku v medlosvetečo luno, umazanorumeno, motno, mrzlo... Tako pusto, tako prazno in hladno mu je bilo okoli srca, kakor še nikdar, in duša se mu je mahoma napolnila z neznosnim gnusom, s silno trpkostjo in z dvomi, ki so ga tlačili k tlom. Kakor pod silno pezo je sklonil glavo in kakor v snu je taval dalje brez smeri, brez smotra...

„Kaj iščem tod? — kaj hočem tu — med temi ljudmi?"

V daljavi je ugledal malo ostro luč. Tja je nameril svoj korak in oči so mu hitele hrepeneče za njo... za njo... In gledal je vanjo, dušeno, zakrivano z mokro, mrzlo meglo, gledal brez misli, brez čutov, prazen, pust, trpek... A mahoma se je otroško nasmehnil in instinktivno je izgovoril glasno: „Vida!"

V zadregi se je ozrl, ali ga ni nihče čul in stopal je dalje...

(Dalje prih.)

Dr. VLADIMIR LEVEC.

Spisal dr. Janko Polec.

Grob zeva globok, globok in širok
sred mladih livad;
oh koliko sanj pokopljejo vanj
in koliko nad!

Simon Gregorčič.

Tragično občutimo, če prestriže Atropos s svojo kruto, brezobzirno roko življensko nit človeku v polni moči njegovega življenja, v največji radosti njegovega plodonosnega delovanja, bogatega uspehov in hvaležnega priznanja. Ali še z neprimerno večjo, globokopretresljivo tragiko učinkuje na nas, kadar prekine vsevečna Previdnost zemeljsko potovanje možu, dospelemu po mnogo in mnogoletnem, neizrečno trudapolnem boju na prag nove, lepše življenske dôbe; ako obišče smrtni angelj moža, pred čigar veselja žarečimi očmi se je ravnokar začela razprostirati obljubljena dežela njegovih želja, njegovih najslajših upov, ki je po njej tako željno hrepenel; če preneha biti plemenito srce komaj v moža dozorelega mladeniča, ko bi se ravno moglo veseliti sadov neizmernega truda, ki mu je priboril veličastno mesto, do katerega so roditelji željno spremljali ves čas njegovega življenja svojega ljubljenca, svojo nado in svoj ponos, tisto mesto, o katerem so opravičeno pričakovali njegovi rojaki, da mu bo torišče, s katerega bo svetil z daleč odsevajočo lučjo svojega velika duha, s svetlobo, ki bo padala tudi na njegov rod, posvetila v njegovo preteklost, osvetila njegovo sedanjost in prisvetila v njegovo jasnejšo bodočnost!

Taka je pa bila usoda Vladimira Levca!

* * *

Težko je pisati o razvoju izrednega moža, nenavadnega po svojih zmožnostih, velikega po svojem znanju, plemenitega po mišljenju in drznega po smotrih. Težko je zasledovati vire, ki so se zlili in kako so se strnili v tok njegovega življenja; težko je razložiti vzrok njegove smeri, ni lahko poiskati zadnjih izvorov teh virov: še teže je pa dostojno oceniti življenje takega moža, če je šele vedno iznova poganjalo in razprostiralo na vse strani svoje korenine, ki se ni niti docela razvilo v vsej oni krasoti, ki so jo obetali prvenci njegovih sadov.

Nenavaden pojav v našem narodnem življenju je bil brezdvomno profesor Vladimir Levec, običajno merilo daleč presegajoč znanstvenik vobče in zlasti slovenski posebej; izreden, prav fenomenalen pojav po obsežnosti, mnogostranosti in temeljitosti svojega znanja, po plemeniti skromnosti svojega mišljenja, po originalnosti svojih osnov, po svoji nikdar mirujoči marljivosti in — česar ne smemo pozabiti — po svoji veliki domovinski ljubezni!

Temeljita, nenavadno duhovita, izredni zgodovinski čut izpričujoča, z minuciozno skrbnostjo in železno vztrajnostjo sestavljena dela njegove mladosti, njegovi lepi načrti, ki jih je nesel s seboj v grob, njegova mlada leta nam pa tudi izpričujejo, da se je profesor Levec šele razcvital, da ni niti razcvel, kaj šele dozorel!

In navzlic vsemu temu leži to kristalno čisto življenje pred nami kakor odprta, „Večno delo“ naslovljena knjiga, ki je neizprosna usoda ni dopustila dokončati. Vsak list nam je glasnik njene bogate skoraj neizcrpne mnogostranske vsebine, ki postaja od strani do strani bogatejša in dragocenejša, ki omogočuje sodbo v svoji neizmerni vrednosti, ko bi se bila nadaljevala, ki nam zbuja slutnjo o velikosti izgube, ki nas je zadela! Vsakdo more zasledovati njen postanek prav do zadnjih virov, kdor sluti, kako zelo je vplival na sina njegov skrbni oče, kdor pozna tisto lepo, izredno, na neizmerni ljubezni in finem razumevanju medsebojnih teženj sloneče razmerje, vežoče Vladimira z njegovim očetom deželnim šolskim nadzornikom Frančiškom Levcem.

Temu, takrat realčnemu profesorju v Ljubljani, se je porodil Vladko dne 20. januarija leta 1877. v Koglovi, zdaj Paichlovi hiši na Rimski cesti. Mali Vladko je bil v svoji najnežnejši mladosti nenavadno živahen otrok z bujno, po skrbni vzgoji razvito domišljijo. Vse je hotel vedeti; vedno je izpraševal o tem in onem in ni bil zlepa s kakim odgovorom zadovoljen. Če ni imel drugega, s čimer bi se bil pogovarjal, je uprizoril po cele ure dvogovore s svojim konjiči in drugimi igračami. Celo njegovim nekoliko stastarejšim tovarišicam in tovarišem otroških iger je še danes v spominu Vladkova velika živahnost.

Kmalu se je pa začela prva „resna“ dôba življenja, čas šole. Vladkova naravna nadarjenost, živahnost in vedoželjnost je dobila povsem drugačno, novo polje učinkovanja. In čudno! Že v

nežni starosti, že v ljudski šoli, ki jo je obiskoval v Ljubljani na Cojzovem grabnu, se kaže, kdo je podal Vladku smeri njegovemu zanimanju, kdo je napeljal njegovo vedoželjnost na polje vsega njegovega poznejšega delovanja. Že v teh letih se pojavlja z vso jasnostjo velik, pretežen, pač edino očetov vpliv. Vse osebe in okolnosti, ki so pozneje delovale na razvoj in postanek učenjaka Vladimira Levca, kar je navidezno naravnalo njegove korake, vse je edino le poglobilo, je rano razvilo in razširilo vtiske, ki jih je že kot otrok neprestano prejemal od svojega očeta. Vse panoge znanstva, v katerih je deloval Frančišek Levec, za katere se je zanimal, vse probleme, s katerimi se je pečal, vse toli živo zanimanje za naše kulturno življenje, celo za iste osebe, vse je prenesel oče hote in nehote na svojega po mišljenju in značaju mu povsem podobnega, sprejemljivega sina.

Živa, neovržna priča resničnosti te trditve je vse delovanje in nehanje, vse življenjenje resnega Vladimira. Le neko razliko, recimo nasprotno razmerje zanimanja za posamezne stroke, opazujemo pri očetu in sinu. Dočim je osredotočil Frančišek Levec svoje delovanje prevesno na polju književne slovenske zgodovine, jezikoslovja in pravorečja se je poglobil Vladimir bolj v zgodovini in razširil zgodovinsko svoje znanje s temeljitim proučavanjem zgodovinskih pomožnih znanosti in pravoznanstva.

Celo tisti duhoviti feljtonistični, vsako še tako suhoparno tvarino razumljivo in prijetno podajajoči, presrčno gorki, ker slovensko dušo dihajoči slog, ki je v njem pisano vse, kar nam je podal Frančišek Levec, je podedoval Vladimir.

In prav v ljudski šoli se že kaže ta vpliv! Spremljajoč večkrat svojega očeta, je slišal mali Vladko tega neoporečeno najboljšega poznavalca naše književnosti, pripovedovati znancem in prijateljem iz nikdar usahlega vira bogatih spominov vedno zanimive dogodke iz mladostnih let, iz občevanja z onimi znamenitimi možmi, ki so nam ustvarili prvo zlato dobo naše literature, ki so vedno sami ravno Frančiška Levca smatrali literarnim historikom svoje dobe.

Za Vladkov razvoj tudi ni brez pomena, da je prebil več velikih počitnic na Koslerjevem gradiču na Karlovici pri Velikih Laščah. Odondod je z očetom večkrat obiskal rojstno hišo Trubarjevo, Levstikovo in Stritarjevo, hodil gledat znano podkev turškega konja na Vel. Slevici, bil večkrat v Ribnici in na Orteneku. Tako je že v mladih letih spoznaval rojstne kraje slovenskih pisateljev iz laškega in ribniškega okraja ter šegavost in govorico ondotnih prebivalcev.

Kaj čuda, če je vedoželjni, nadarjeni deček začel neverjetno zgodaj zanimati se za naše književne razmere! Čul je pa tudi očeta, tedaj urednika „Ljubljanskega Zvona“, opetovano razmotrivati sodobne literarne razmere, videl ga je pri uredniškem delu in ni se čuditi, da je hotel po svoje kar sam uresničiti vse tiste zahteve, ki jih je čul tolikokrat poudarjati ljubljenega očeta, hotel je postati tudi sam urednik.

Slučaj je nanesel, da je dobil mali književnik prav tedaj za sošolca sorodnega duha, za tri leta starejšega Ivana Kunšiča „malega Jagiča“, ki je ostal njegov zvesti sotrudnik in najboljši prijatelj do prezgodnje svoje smrti. Ali pustimo Vladimira samega pripovedovati o tem značilnem prvem „literarnem“ delovanju!

„Jeseni l. 1886. je prišel Kunčič v četrti razred II. mestne deške ljudske šole na Cojzovem grabnu v Ljubljani. Tu sva se seznanila. Dobro in živo se še spominjam, kako je imponiral brhki, visokorasli, nadarjeni mladenič meni slabotnemu in razvajenemu mestnemu otroku. Stanovala sva blizu skupaj — on v prof. Žaklja hiši v Salendrovih, jaz v Knežjem dvorcu v Gospodskih ulicah. Imela sva torej skupno pot, in ni trajalo dolgo, da sva postala najboljša prijatelja. Ne vem, kako to, a že takrat sva bila nezadovoljna s slovensko literaturo in začela sva ‚izdajati‘ slovenski list ‚Savo‘, v katerega sva pisala seveda — sama. Resnici na ljubo naj omenim, da ga je pisal pravzaprav Kunšič sam in da sem mu jaz prinesel za najin časopis le nekaj malo člankov. Moj ideal je bil takrat mehikanski cesar Maksimilijan, čigar tragična usoda me je bila do solz ganila. O njem sem pisal enkrat med poukom v šoli za ‚Savo‘, in bridko se mi je storilo, ko mi je po večkratnih opominih moj tedanji učitelj g. Razinger — Vladkov ljubljenec — konfisciral moj prvi literarni opus in — ena nesreča ne ostane brez druge — tudi vse do tedaj izšle številke ‚Save‘“ . . .[1]

Ali to „literarno“ delovanje ni škodovalo šolskemu napredku mladega „izdajatelja in urednika“, zakaj učil se je že od prvega začetka vedno rad in lahko. Duševno zelo razviti deček si je zapomnil navadno že vse v šoli, tako da mu doma ni ostalo mnogo dela. Zatorej je že v ljudski šoli mnogo čital, tako da mu njegov oče ni mogel nanositi nikoli dovolj mladinskih knjig.

Le kar je bilo treba memorirati, česar si ni mogel po svoje prikrojiti v svojem nenavadno

[1] Doneski k zgodovini književne zveze mej Čehi in Slovenci. Nabral † Ivan Kunšič. Po pisateljevi smrti uredil Vladimir Levec. V „Zborniku“ Sl. Matice 1899.

H. CHARLEMONT: PRAVOSLAVNA CERKEV.

gibčnem duhu, česar ni mogel po svoje podati. tega kar ni maral. Tako je zgodaj pokazal tudi tisto neodvisnost in samostojnost sodbe in mišljenja, ki ga je odlikovalo vse njegovo poznejše življenje.

Tako n. pr. se katekizma kar ni mogel učiti na pamet; vsako lekcijo mu je morala njegova mati čitati dotlej, da jo je znal. Isto je bilo tudi z latinskimi besedami v prvem razredu sedanje I. državne gimnazije v Ljubljani, v katero je vstopil Vladko jeseni 1887. Vendar kmalu se je sprijaznil tudi z vokabuli in katekizma se tudi ni bilo več treba učiti, in odslej, od prvega gimnazijskega razreda, je stal Vladimir povsem na svojih nogah, odsihdob ni potreboval pri učenju več pomoči svojih staršev.

Že v ljudski šoli ni imel Vladko večjega veselja, kakor če je mogel spremiti svojega očeta kako šole prosto popoldne ali tudi zvečer v geografični kabinet na realki. Profesor Levec je imel tukaj lepo ročno knjižnico in zlasti vsa „carniolica" iz zapuščine profesorja Gariboldija. Ker je njegov oče delal po cele popoldneve, včasih do pozne večerne ure v kabinetu, je Vladko ves ta čas, če je bil pri očetu, prebiral Valvasora, Dimitza in druge zgodovinske in zemljepisne knjige. Ta kabinet igra v življenju Vladimira Levca veliko vlogo, tukaj, kjer je še v vseučiliških letih v počitnicah najrajši bival, je dobil podlago svojemu zgodovinskemu znanju. In če je bil že v zadnjem času ljudske šole najrajši v kabinetu, je v prvem gimnazijskem razredu njegova bujna domišljija našla ondi pravi raj, kar mu je bivanje v kabinetu le še bolj priljubilo. Lotil se je namreč Afrike, za katero so prav takrat zbujali Stanley, Emin-paša in zlasti Livingstone splošno zanimanje. Vladkova najljubša ideja je bita takrat postati misijonar in prepotovati vso Afriko. Čital je mnogo spisov raznih afrikanskih potovalcev, mnogo monografij o Afriki, celo vse dotične spise v znani geografični reviji: „Petermanns Mitteilungen"; risal je že prvošolec po cele dneve zemljevide Afrike, Nila, Konga itd., kakor pozneje v zrelejših letih historične karte notranjeavstrijskih dežel.

Sedanji naš znameniti arhitekt Jager, dober Levčev prijatelj, takrat realec v Ljubljani, mu je naslikal njegove obožavane ljubljence Stanleya, Emin-pašo, Junkerja, ki jih je imel potem kakor svetnike obešene nad svojo mizo. Prvošolec je poznal že tedaj vse afrikanske geografične, etnografske in kolonijalne probleme gotovo bolje nego marsikdo, čigar poklic je zahteval, da bi se bil seznanil ž njimi. Ko je Vladko že vse zanimivejše iz svoje tako priljubljene Afrike izčrpal' mu je minilo veselje za misijonarja in vrgel se je v družbi s svojim pobratimom Ivanom Kunšičem zopet vedno bolj na slovensko književnost in kmalu tudi na jezikoslovje. S posebno vnemo je prebiral platnice Cvetja iz vrtov sv. Frančiška, kjer je začel o. Stanislav Škrabec duhovito razpravljati jezikoslovna vprašanja. Mladi Levec je ekscerpiral že v tistih nežnih letih očetova „scripta" Miklošičevih predavanj, prebiral očetove rokopise in se sploh zanimal za vsa slovenska, zlasti kulturna vprašanja, poleg tega pa tudi ni zanemarjal svojega v ljudski šoli započetega slovstvenega „delovanja".

In zopet nam pripoveduje Vladimir Levec: „Tudi l. 1887., ko sva stopila" — namreč s Kunšičem — „v ljubljansko višjo gimnazijo, sva še nadaljevala svoj šport in izdajala „Triglav" ter za njim „Vršac"; v IV. gimnazijskem razredu pa naju je oba kar naenkrat minulo veselje na najinih literarnih igračah: Kunšič je posvetil svoj prosti čas slovanski filologiji, jaz zgodovini. In te svoje ljubezni ni zapustil nikdar." A Vladimir Levec tudi zgodovine ne. Ni mu brez povoda ravno v IV. gimnazijskem razredu prešlo veselje do literarnih igrač! V tem letu je moral namreč kot učenec III. c razreda ljubljanske višje gimnazije prestopiti v IV. razred na prav tedaj ustanovljeno slovensko nižjo, sedaj II. državno gimnazijo, katere odsihdob najodličnejši gojenec je bil brezdvomno Vladimir Levec.

Tedaj sem videl Vladimira prvič. Živo se še spominjam, s kolikim spoštovanjem sem tedaj prvošolec gledal resnega, slabotnega, plavolasega učenca najvišjega razreda na zavodu! Tukaj je dobil za učitelja zgodovine in v IV. razredu ravno domovinoznanstva pokojnega profesorja Simona Rutarja, ki ga je naravnost navdušil za domačo zgodovino. Odslej ji je Levec posvetil vse svoje moči. Prestopivši zopet v peti razred višje gimnazije, je imel izredno srečo, da mu je bil tri leta za profesorja zgodovine izborni učitelj Julij Wallner, ki je svojim učencem znal svoj predmet prikupiti. Vladimir je bil Wallnerjev ljubljenec. Ko je profesor Wallner nekoč zvedel, da prebira šestošolec Levec s posebnim veseljem doma Ranckejevo zgodovino papežev, se je hotel prepričati, ali je tudi tvarino prebavil. Pokliče ga v šoli ter mu stavi razna težka vprašanja iz te tvarine. A Vladimir mu ni ostal dolžan nobenega odgovora; končno je še mirno in točno napisal na tablo imena vseh srednjeveških papežev z letnicami vred. Odslej je Wallner Levca še posebno uvaževal.

Ker sta bila Wallner in Rutar dobra prijatelja profesorja Frančiška Levca in so delali skupne izlete v ljubljansko okolico, je imel Vladimir mnogo prilike, tudi izven šole ž njim pogovarjati se o zgodovinskih vprašanjih in zlasti onih tičočih se domače povestnice.

Že na gimnaziji je imel Vladimir kakor le redkokdo, možnost, pečati se z najvažnejšo pomožno zgodovinsko znanostjo, brez katere dandanes zgodovinarja ni misliti, z listinoslovjem.

Ko je namreč slišal l. 1890 svojega očeta, ki je tedaj pisal za letno poročilo ljubljanske realke svojo znano razpravo: „Die Einfälle der Türken in Krain und Istrien" tožiti, kako težko je brati stare listine, in poudarjati kako važno je to za zgodovinarja, je Vladko uvaževal očetove besede ter začel čitati v starih listinah, ki jih je našel v realčnem geografičnem kabinetu, prav posebno star urbar kostanjeviškega samostana iz 13. stoletja. Kmalu je bil Vladimir v vseh teh listinah doma. S koliko vnemo se je lotil listinoslovja, kaže dejstvo, da mu oče ni napravil nikdar večjega veselja nego l. 1892., ko mu je za god kupil lupo in Leistovo: „Urkundenlehre".

Kmalu se je Vladku nudila prilika to svoje za njegovo starost povsem nenavadno znanje tudi praktično uporabiti. Levčevi so več let zahajali na počitnice na Lazarinijev grad v Smledniku pri Medvodah, tako tudi l. 1891. To leto je enkrat pokazal baron Henrik Lazarini profesorju Levcu in Vladku svoj grajski arhiv in knjižnico. Naravno je, da je Vladku tu ugajalo. In nemajhna je bila njegova radost, ko mu je baron dovolil stikati po arhivu in knjižnici, kolikor mu drago. Odslej je tičal vedno v knjižnici in v nekoliko tednih je znal brati najstarejše listine v Smledniku. Če je moglo še kaj pomnožiti njegovo zanimanje za zgodovino in mu pokazati, česar se mora zgodovinar učiti, tedaj je bilo gotovo to bivanje v Smledniku. Posebno dolgo je bival ondi l. 1895. po potresu. V tem času je pripravljal vse tiste mnogobrojne zgodovinske razprave in krajše notice, ki temelje na arhivaličnih študijah v Smledniku,

V „Mitteilungen des Musealvereines für Krain" je priobčil leta 1896 in 1897 izredno marljivo pisano, za domačo zgodovino važno obširno razpravo: „Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain" (IX. zvezek, pag. 2, 49, 128, 174, 209 in 271 ter X. zvezek pag. 1, 41), dalje v „Izvestjih muzejskega društva" krajše sestavke: v IV. zvezku: „Kalvarija v Smledniku" (str. 117), „Rodbina Lazarini" (str. 165); „Francozje v Smledniku" (str. 215); „Rodovina Flödnig" (str. 251); potem v V. zvezku istih publikacij sestavek: „Nemiri v Smledniku l. 1848." (str. 47) ter končno v VII. zvezku str. 28 dragocene vzgledno sestavljene „Regeste in drobtinice iz grajskega arhiva v Smledniku" in slednjič v „Ljubljanskem Zvonu" l. 1896. (str. 339, 404) tudi po arhivnih virih smleških, dalje zanimivo razpravo: „Upori gorenjskih kmetov v 17. in 18. stoletju" (v Gorici 1896).

Iz grajskega arhiva v Smledniku so zajeti tudi spisi, ki jih je Levec priobčil v „Mitteilungen des hist. Vereins für Steiermark" l. 1899, namreč „Ein Tagebuch aus dem Jahre 1809", dnevnik, v katerem opisuje grofica Welsersheim, roj. grofica Suardi, kako so Francozi l. 1809. oblegali Gradec, in „Styriaca im Schlossarchive zu Flöding in Krain".

Med tem je pa Vladimir, skozi in skozi od prvega razreda dalje odličnjak, maturiral julija meseca 1895. na ljubljanski gimnaziji. Prišel je tedaj čas odločitve za bodoči stan. Vladko je bil sam s seboj že dolgo na jasnem. Njegovi vzorniki, s katerimi je največ občeval, katere je najbolj spoštoval in ljubil, profesorja Rutar in Wallner, so mu kazali pot, kamor ga je tudi najbolj vlekla njegova velika ljubezen — historija. Hotel je postati srednješolski profesor. Ali njegov skrbni oče, ki je služil v „suhi" dobi naših srednješolskih profesorjev, ko je bilo treba 15 do 25 let čakati v 9. činovnem razredu, je hotel to nakano svojega sina preprečiti, hotel mu je pripraviti lepšo bodočnost in želel si je, da postane Vladko jurist. Ali zaman so bila očetova prizadevanja. Vladko je čutil toliko veselje za učiteljski stan, da se kar ni mogel vdati. Končno pa je vendar zmagala sinovska ljubezen. A oče prav do zadnjega ni vedel, za kaj se Vladko odloči. Spremil ga je jeseni l. 1895. v Gradec in šele od inskripcije prišedši pove Vladimir očetu, da je jurist, takoj vendar pristavljajoč: „Jurist ne iz veselja, ampak da tebi izpolnim željo!" In prav je storil Vladimir, da je slušal svojega očeta, ni se mu bilo kesati! Ni mu bilo lahko vdati se v svojo usodo, ni mogel tako hitro popustiti svojih idealov, o katerih je sanjal od zgodnje mladosti. Ko pa je prišel še l. 1895. o Božiču na počitnice, ni zakrival namere, da hoče vendar po prvem izpitu prestopiti v filozofijo.

(Dalje prihodnjič.)

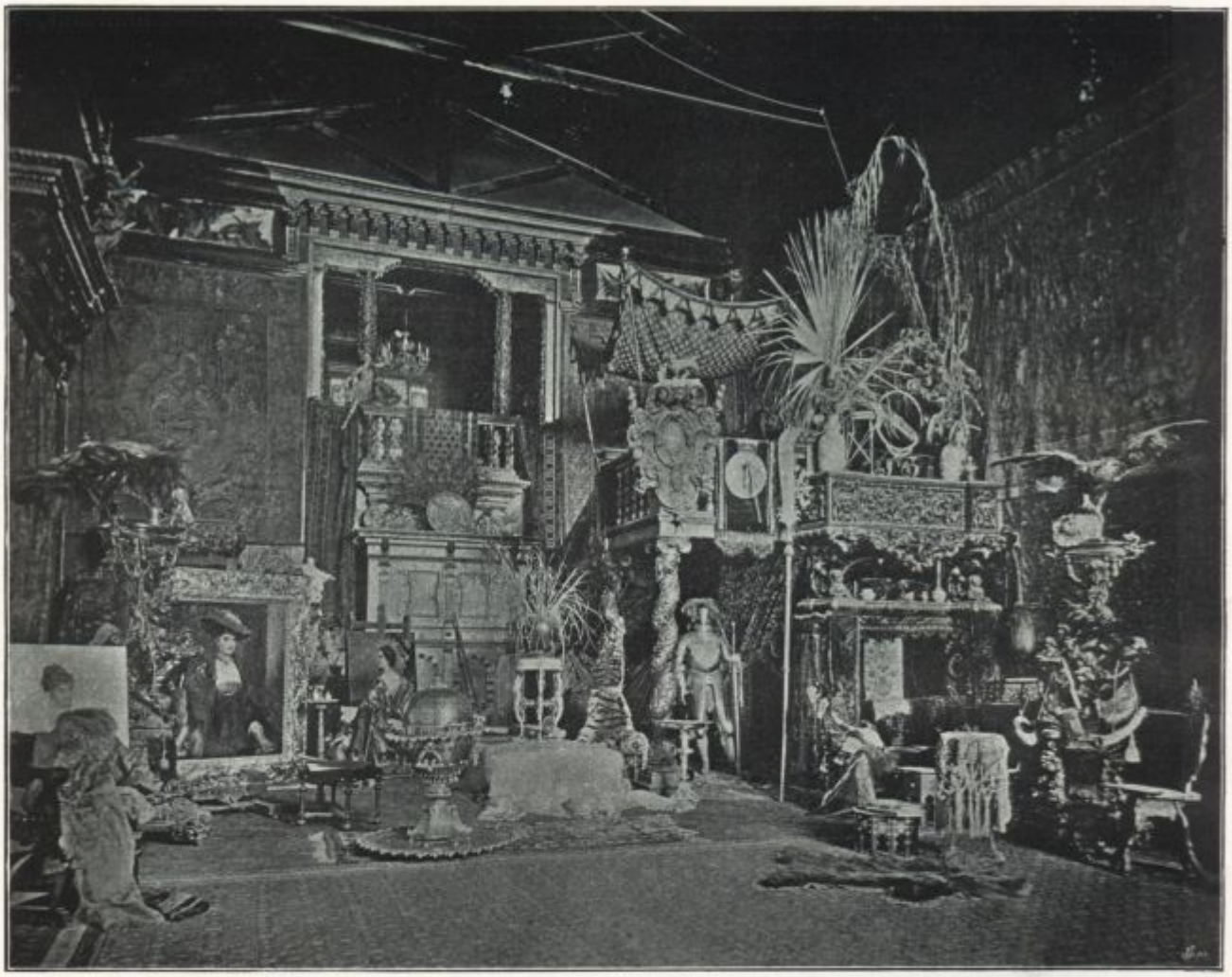

MAKARTOV ATELIJÉ.

PLAMENI.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Dalje.)

II.

Oblekel si je še jopič ter odprl vrata v kuhinjo.

„Dobro jutro! Mati, kavo!“ je zaklical.

Dela je posodo na mizo ter začela molče pospravljati.

Nalil si je čašico ter srebal počasi gorko tekočino. Naenkrat je začel opazovati mater natančnejše. Dà, dà, postarala se je bila reva. Samo še sledovi so ostali, lepi sledovi... O, toda takrat je bila še sama lepa, takrat... In zopet so se ga polastile mračne misli in zopet mu je šel skozi možgane oni večni: bogve, bogve!... In danes ostrejše kakor kdaj prej.

A stresel je z glavo in segel po suknjo. Tudi če je bilo, saj je bilo vse le — zanj! Revica, ubožica, koliko je morala prestati!

Mehko mu je postalo pri srcu. In začutil je silno potrebo, da bi ji rekel kaj dobrega, ljubega. Naj je bilo, kar je bilo, saj zdaj je vse za njima! Zdaj pride zima in ona zakuri v peči in čisto toplo bo v sobici in čisto toplo v srcu. Tako bi sedela skupaj, pomenila bi se kaj, bila bi vendar še mati in sin...

A to, kar je bilo med njima, kako to streti?... Moj Bog, moj Bog, ali se ne stopí res nikdar več oni led iz tistih let? Kako naj začne, kaj naj reče?...

Naslonil se je nazaj in jo gledal, gledal. Čutil je, da se mu hoče oko orositi... V istem hipu se je ozrla nanj in pogledi so se jima srečali. Plaho je umaknil svojega in potegnil uro iz žepa. Čas je bilo iti, zdelo se mu je celo, da se silno mudi... Prišel je v zadrego pred samim seboj in ljubo mu je bilo, da mora iti. Zdaj ni

IZ CESARSKE GALERIJE NA DUNAJU.

TIZIAN VECELLI: DANAJA.

Biblioteca della R. Università di Lubiana
v Ljubljani
Biblioteka kr. univerze

časa, zdaj ni časa, pa drugič... Pokimal je naglo materi in odšel, z dušo vso zbegano in motno.

Stopal je naglo proti sodniji in si polglasno zvižgal. Na vrtu pred Schlegelnovo hišo je zagledal naenkrat Adelo. Dolga modra jutranja obleka se ji je krasno podajala in zdela se mu je v njej lepša kakor kdaj prej.

Vrt je bil že skoraj popolnoma gol; le še tu in tam se je zibala kaka že globoko sklonjena georgina. Adela je bila ravno nagnjena nad eno in jo je izkušala podpreti, toda cvetlica je bila že preveč bolna in vselej iznova ji je zdrknila trudna glava proti zemlji in se potem še parkrat zamajala tjà in sèm, kakor da bi hotela reči, da je vse zaman, vse zaman...

Deklè ga še ni bilo opazilo, zato se je ustavil in jo gledal. Bilo mu je, kakor da tako otožnolepe slike ni videl še nikdar... Naenkrat je tudi ona počasi zmajala z glavo in se vzravnala po koncu. Pogledala je okrog sebe in se zganila, ko ga je zapazila pred seboj. Njene oči so bile vlažne in brezmejno globoke.

Odkril se je in se nasmehnil.

„Kakor lepa mamica ob umirajočem detetu," je rekel mehko in se v istem hipu že začudil svojim besedam, ki jih takih sam ni bil vajen.

Povesila je oči in zarudela. Vsa zmedena je bila in ni vedela, kaj odgovoriti. Bilo ji je, kakor da je pozvonilo bogvekje in niti oddahniti si ni upala, ker je čutila, kako se pogrezajo bajni, nepoznani zvoki globlje in globlje v njeno dušo...

„Dajte jo meni, gospodična Adela," je nadaljeval ter pokazal pri tem cvetico pred njo.

„O, ne, gospod doktor, glejte tam v cvetličnjaku imam vijolice, imam"... se je zdramila.

„Ne, prav to georgino prosim, za spomin na to jutro." In pri tem je stegnil roko.

Utrgala jo je in mu jo je dala, ne da bi ga pogledala.

„Če ravno hočete!" je rekla tiho po nemški.

„Zraven pa prosim tudi par vijolic, če ste tako prijazni," je pristavil v istem jeziku.

Obrnila se je k cvetličnjaku, in on ji je sledil. Tistih malo besedi, kar jih je rekla, je izgovorila v tako pristnem narečju tega kraja, kakor da ima kmetiško dekle pred seboj. Govoril je danes prvič ž njo na samem. Dasi je slišal v družbi govoriti vse Schlegelnove vedno le nemški in je razumel, da je Schlegelnova družina, kljub temu, da se je že pred sto leti naselila v Novinjah, ostala vedno zvesta svojemu narodu, si je vendar mislil, da so vsi popolnoma vešči tudi slovenščine. Teh par besedi pa mu je dokazalo, da se je Adela naučila k večjemu domačega narečja in videl je v tem oholo preziranje ljudstva, ki jim je nanosilo toliko bogatstva. Niti napram dekletu se ni mogel ubraniti nekega neušečnega čustva, ki mu ni vedel izraza. Nekaj tujega je stopilo pred njo in proti njegovi volji so bile njegove zadnje besede suhe in trezne. Sklenil je, da ne izpregovori več slovensko ž njo, ker je čutil, da bi mu njena neokretna izreka zrušila vsako iluzijo. Natrgala je lep šopek in mu ga pripela. Potem pa sta stopala počasi proti izhodu.

V tem hipu se je prikazala izza vogla visoka postava starega odvetnika. Pozdravil je hladno ter hotel iti dalje.

Dr. Radan se je urno poslovil od Adele in hitel k njemu. Zdelo se mu je, da je zapazil na dr. Slemenovem obrazu zopet isti temni izraz, kakor ga je videl na njem že sinoči in tudi roko mu je ponudil tako odmerjeno, da se je polastil mladega moža neprijeten občutek, kakor da je starec že popustil s svojo očetovsko prijaznostjo. In bogvezakaj mu je bilo to teško. Gotovo je kaj med Schlegelnovimi in njim, da ne mara prevelike prijaznosti ž njimi, si je mislil.

Korakala sta skupaj do sodnije v navadnih pogovorih. Dr. Slemen je imel pri svetniku razpravo, zato se je na hodniku hitro obrnil na desno, Radan pa je vstopil sam v svojo sobo na levi.

Še preden je odložil suknjo, je nekdo potrkal in na vratih se je prikazal svetnik Glinar.

„Oprostite, gospod doktor, da vas na nekaj opozorim. Veste, privadil sem težko druge uradnike, da prihajajo točno v urad, zato mi je na tem, da jim dajeva prav midva dober zgled. Pa ne smete zameriti — — —"

Ves čas so begale njegove neiskrene oči okrog, kakor da se bojé Radanovih.

Potegnil je uro iz žepa in naredil začuden obraz.

„Ej, kaj pa delam? Kmalu bi bil zamudil razpravo! Na svidenje, gospod doktor!"

In izginil je z ljubeznivim nasmehom in pozdravom.

Radan je držal še vedno suknjo v rokah in začudeno strmel za njim. Vrgel jo je jezno na stol poleg obešalnika ter stopil k oknu.

Topo je gledal tja ven. Vrsta košatih borov je stala pred oknom in skrivala pogled v daljavo. Okna so bila že dvojno zaprta. Videlo se je, kako so se tam doli temna drevesa zibala tjà in sèm. Včasih je priletel v skoku rumen list iz ozadja čeznje in begal sunkoma po zraku, kakor da ne ve, kam.

Adjunkt je vedel, da je vse to, kar se je pravkar zgodilo, silno brezpomembno, a čutil je vendar, da bi mu take malenkostne šikane prav lahko vzele vse veselje do poklica. Vajen je bil najlaskavejšega priznanja, zato ga je do skrajnosti presenetil ta nepričakovani opomin. In čim bolj se je zavedal, kaj se je zgodilo, tem tesnejše mu je postajalo, posebno, ker je dobro opazil, da svetnik ni prišel k njemu toliko iz pedantnosti, ampak da mu mora biti iz bogvekakšnih vzrokov nasproten in nenaklonjen. Jasne sodbe o svojem predstojniku še ni imel, a dosedanji vtisk nanj je bil, da je to vseskozi hudoben človek, ki bo ž njim težko živeti.

Bori zunaj so se zibali počasi. Gledal jih je nepremično, in nejasne sanje so mu pričele polniti dušo in zahrepenel je tja nekam bogvekam...

Toda kam brez peruti? Tu sèm so ga postavili, baš tu sèm, kakor šahovsko figuro in ne bo se mogel ganiti, dokler ga ista roka, ki ga je posadila na ta prostor, ne premakne zopet kam drugam. „Glebae adscripti," je zamrmal ter se spomnil, kar se je nekoč učil o srednjeveških polsužnjih.

Kam brez peruti? In peruti dandanes so edino — denar. Če bi bil bogat, kako vse drugače bi lahko nastopal, če treba, tudi proti svojemu predstojniku! A tako — potrpeti, potrpeti! Znano mu je bilo, da uživa svetnik največje zaupanje, da se je znal navzgor popolnoma prikupiti, veljal je povsod za izbornega jurista, predsednik deželne sodnije sam mu je rekel, da se lahko v Novinjah veliko nauči, — vsak upor proti Glinarju bi bil torej le zanj samega poguben. Izročen je temu človeku na milost in nemilost.

Globoka potrtost se ga je polastila. Zdaj, ko se je komaj rešil skrbi za vsakdanji kruh, ki so ležale na njem vso borno mladost, zdaj, ko se e jedva oddahnil, pa ta nova teža na prsih! In zopet samo zato, ker je revež, ker se ne more nikamor ganiti.

S topo brezčutnostjo je sedel na stol, in vzel debel akt v roko.

III.

Burja se je bila polegla, ko je krenil podnoč zopet ven iz trga na samoten izprehod, a velo je vendar jedva opazno semkaj od nekod daleč, iz zime. Stopal je hitro čez polje z naprej sklonjeno glavo, kakor bi se hotel boriti proti nečemu.

Da bi ga bil mogel svetnikov opomin tako zgrabiti, si sam ni verjel. Zdelo se mu je, da bi se mesec poprej še brigal ne bil za par brezpomembnih besed, ki so morda celó opravičene, in da so morali napočiti zanj čudni, posebni časi, ko se godi z njim bogvekaj.

„Ne, to ni naravno, to nisem več jaz! Vrag vedi, kaj me je prijelo!" je zamrmral in neprijetna, zbegana čustva so mu napolnila srce.

On sam še ni vedel, kako je plah globoko v svoji duši, kako ga prime včasih strah sredi življenja. Tako je hodil svojo pot, kakor pogumen potnik skozi temno hosto. Ne občuti groze in vendar bi rajši, da je še kdo pri njem. A niti sebi ne priznava tega, še zaveda se ne, da so njegovi koraki bolj in bolj hitri. Rad bi bil čim prej na koncu, da bi legel, ker je že tako pozno, nič drugega. Tam na levi je nekaj zašumelo, — veter je potegnil, nič drugega; nad njim je nekaj zaplahutalo, — gavran se je zbudil iz spanja in se preplašil, nič drugega. A on bi bil že rad doma, ker je tako pozno...

Postal je plah sredi življenja, ker ga je življenje neprestano preganjalo. In zdaj, tu sredi podnočnega polja se je začel tega prvič motno zavedati. In njegovo presenečenje nad vsem tem, kar se je zgodilo te čudne ure v njem, nad vsemi temi novimi mislimi in jedva vidno začrtanimi slutnjami o samem sebi, o tem, da se zbuja nekaj v njem, ga je uklepalo bolj in bolj, da je skoraj telesno občutil nekake obroče okrog glave, okrog prsi in okrog kolen, da je bolj in bolj težko postavljal svoje noge.

Saj je bilo vse to tako čudno!... Torej on je doktor Karol Rađan? In adjunkt je tukaj v Novinjah? Kako je prišel sem?...

Zazdelo se mu je smešno, a vendar resnično, da on sam pravzaprav do danes ni igral še čisto nobene uloge v svojem lastnem življenju, ali vsaj, da ni bil on sam glavni junak tega svojega življenja. Prej je hodil za starši, kamor so šli oni; potem pa, ko je umrl oče in je začela tista strašna doba, je bil popolnoma kakor preganjana zver; — kjer je bilo pasje lajanje najredkejše in najbolj daleč, tja je bežal... In to je trajalo celih deset let, vedno, vedno; zato je postal polagoma plah.

Le polagoma, — spočetka ni bil; tega se je zdaj jasno spomnil. Spomnil se je trenutka, ko je prvič začuden in ves zbegan obstal. V osmi šoli, hitro početkom leta je umrl oče, ki je hiral že toliko časa. Tri dni po pogrebu je taval še top okrog, potem pa ga je naenkrat zbudil materin obup. Spoznal je, da je mati še šibkejša kakor on. Smrt je bila zamahnila in padla je opora, na katero sta se doslej oba opirala, da sta se zamajala kakor dvoje stebel v vetru do tal, a hip pozneje je že začutil, da je njegovo steblo močnejše in

zrelo, da postane samo opora. In lep, velik ponos mu je napolnil prsi, vzravnal se je trdno in strmo, in teža, ki je visela na njem, mu je napela vse kite...

Postal je gospodar v beraškem domu... Gospodar! Polno glavo skrbi je imel. Tak je hodil v šolo „Radan!" Profesor ga je nekaj vprašal. On ni slušal in je odgovoril bogvekaj. Vsa šola se je zakrohotala, profesor pa je bil videti silno razžaljen. Dva meseca ga ni pogledal več. Potem pa naenkrat zopet: „Radan!" Planil je s sedeža ves zmeden in presenečen, prav ker je ves ta čas vsako uro čakal, kdaj bo imel priliko popraviti. In zato ni hotel iti iz klopi in dobil je zopet slab red. Nato se je začel temeljito učiti, prepričan, da se lahko še vedno reši. In res se mu je zdelo, da je tretjič zadovoljil profesorja, vsaj rekel ni ničesar. Toda njegovi skrbi še ni bilo s tem konec. Videl je, ko so tovariši sestavljali nekak seznam, kateri bodo odličnjaki, kateri končajo z dobrim uspehom in kateri padejo, pa da so deli nekateri tudi njega med zadnje. Srce mu je bilo težko in z grozo je pričakoval izpričeval. A kljub tej grozi vendar ni verjel, da bi se moglo njemu to zgoditi. Vedel je, da je prav ta profesor brezobziren, tujec, ki sovraži in prezira vse domačine; vedel je, koliko jih je že onesrečil, toda on, on, Radan, ne more pasti! On je Radan!

In zato je končno strmel in ni mogel verjeti, kar je videl zapisano. Tega trenutka se je zdaj spomnil. To je bil torej prvi udarec, takrat je usoda zamahnila naravnost po njem in ne le po nekom, s katerim je bil on zvezan. In ostal je docela presenečen in spoznal na to, da tudi on ni nič posebno važnega in izjemnega.

In to spoznanje je bilo dobro, ker ga ni potrlo, ampak samo iztreznilo. Imel je še vedno dovolj poguma, da se je vpisal na vseučilišče, ne da bi vedel, s čim bo živel. Zanašal se je na neko ustanovo in jo tudi dobil. To ga je iznova okrepilo in gledal je pogumno naprej. Posrečilo se mu je vkratkem doseči tudi nekaj postranskega zaslužka in tedaj je povabil še mater k sebi. Prišla je po kratkem pomišljanju, in živela sta v daljnjem, tujem mestu dve leti srečno in zadovoljno, saj je znala mati prav obrniti vsak njegov vinar. Drugo leto se je precej pridno učil in ko je prišel čas izpitov, se je javil. Zavedal se je, da se še ni poglobil v tvarino, da bi bilo treba še tuintam kaj izpolniti, videl je tudi, kako so se tovariši ubijali cele noči, a čutil je, da nima več potrpljenja, da mu že peša vztrajnost in čakal je komaj, da bo že enkrat konec. Tolažil se je tudi, da je itak vsak izpit loterija in se zanašal na srečo, ki je pogumnemu človeku vedno zvesta. „Ubijejo me ne!" se je nasmehnil materi, ko je odhajal tisto jutro pred zeleno mizo. Branil se je vsake misli, kakšne posledice bo imelo, če se mu ne posreči, pozabil je bil tudi nauk iz gimnazije in mislil je zopet, da mu ne more izpodleteti.

„Na šest mesecev reprobiran." In odtlej je šlo kar po vrsti. Izgubil je ustanovo, izgubil tudi svoje postranske dohodke. In začelo se je tisto strašno življenje. Hotel se je zadolžiti in peljal se je z zadnjimi novci v domovino, da bi dobil koga, ki bi se zastavil zanj. Hodil je okrog vseh dobrih src, kar jih je poznal, a vsako je postalo kamen, kakor hitro se ga je dotaknil s svojo prosečo roko.

Vrnil se se zopet v tujino, ves razočaran in strt in s sovraštvom do ljudi v srcu.

No, začel je iskati in dobil končno majhno službo pri bogatem starcu v prvem nadstropju. Ta starec, kako je bil dober! Tudi materi je bil dober, — bila je takrat še čedna ženska. Ponudil ji je bil sam, naj prevzame pri njem gospodinjstvo, za sina pa da ima tudi za več mesecev posla.

Pet dni je tekal sin po vsem mestu okrog in iskal, preden je pustil mater sprejeti ponudbo in jo je sam sprejel... Potem pa je hodil vsak dan po dve ure dol in urejal starčeve papirje in knjige. Mati je bila skoraj ves dan spodaj in nosila mu je tudi jedi iz gospodove kuhinje.

Ničesar ni hotel vedeti in ničesar ni vpraševal. Hodil je na univerzo in se učil. Čez pol leta je napravil izpit z odliko. Takoj drugi dan je sedel zopet h knjigam. Otrpel je bil za vse okrog sebe in mučil se je dalje in dalje s čudno slastjo, samo da bi vsak večer ves ubit zaspal in da bi ne mogle do njega misli o vsem tem, kar se godi okrog njega. Tudi sedaj ni hotel nikdar misliti o tem in zatrl je vsak spomin, ki se mu je prikradel globoko iz duše, kjer je moralo ostati iz tistih časov nekaj brezmejno grenkega, saj je vsak tak spomin, če ga je začutil tudi le za hip, puščal tako grenak okus.

Pozneje, začetkom zadnjega leta svojih študij ga je zgrabilo še enkrat in hodil je zopet po različnih pisarnah, da bi mu vsaj samemu ne bilo treba jesti gnusnega starčevega kruha, a povsod, povsod je dobil tudi zadnji kotiček zaseden. Kvečjemu, da so ga odpravili z naravnost sramotnimi ponudbami.

Udal se je in si mislil: hitimo, hitimo, da bo prej konec!

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Spindler Vekoslav: Zapihal je jug. V lastni založbi. Praga 1904. (Knjiga se dobi pri L. Schwentnerju v Ljubljani; cena nevez. K 1·—, v elegantni vezbi K 2·—).

„To je torej tisti pesnik, ki tako rad vzklikuje „Ej!“ se je nasmehnil prijatelj, s katerim sva se pogovarjala o naši zbirki poezij. — Res, Spindler je iz vesoljnega potopa, ki mu niso mogli uiti dekadentski vzklikoslovci, rešil precej teh „ej“ in „ah“; taki vzkliki pa pri njem niso le telegramna adresa za pesniško firmo, ampak ž njimi se — čisto konkretno — odpirajo okenca, skozi katera se vidi v notranjo pesniško opravo. Mehkost, tožnost, sanjavost so tisti glavni pomagači, ki so sodelovali pri izvršitvi te oprave; mojstra izrazitosti pa često ni bilo doma, da bi dramil pomagače; saj ni imel časa, ker je kot edini zastopnik svojega rokodelstva preobložen in je enkrat najet tu, enkrat tam. Zato se nam zdi, kakor bi te pesmi bile zapete večinoma v polusnu, ko človek včasih s posebno lahkoto rešuje najvišje probleme včasih pa se mu mešajo pojmi. (Prim. pesem „Virgo dolorosa“).

Ali to svojstvo pesnikovo ima tudi svojo dobro stran, ki jo priznavamo, seveda v gotovih časih, t. j. tedaj, kadar smo sami slično sanjavo razpoloženi. V tem stanju nam bodo ugajale tudi take Spindlerjeve pesmi, ki se nam sicer zde medle. Tudi s tega stališča je treba te pesmi presojati, če hočemo biti pravični. — Pesniško čuti naš avtor vsekakor, to mu priznavamo, kakorkoli sodimo sicer o njegovih poezijah. Kadar se otrese čudaških manir, se nadejamo zbog živobarvnosti in mehkega čutenja njegovih poezij še lepih pesniških šopkov. Zdaj je še mnogo v popkih, ali, če hočete, voda še ne vre, ampak šele dviga pare in mehurčke, ki izhlapujoč krijejo ozračje. Mlado je še marsikaj, nastavši v umetnem vališču prvega mladeništva; nastopa pa v velikih škornjih in s cilindrom — opozarjam le na visokodoneče naslove pesmi! — a dozdeva se mi, da bi kak resen profesor izza predmarčne dobe, čitajoč te poezije, prikimal: „Aus dem jungen Mann kann noch was werden!“ — Tri pesmice izmed štirih pod naslovom „Kaj govorim ti“ se mi n. pr. zde v vsakem oziru dovršene; dobro je na samega sebe namignil pesnik z besedami:

„Čuj, kaj ti pravim, sinček moj:
Ne slušaj nikdar mehkih besed
ni svojega otca!... Življenje je boj!“

Sem spada tudi ena izmed najlepših v zbirki, ki bi delala čast tudi kakemu pesniku, ki je na glasu: četrta v zbirki „Ko v tihi majski večer“, na str. 68.

„Zapihal je jug“ je naslov eni izmed serije „Nad gorami vstaja dan“ in tako je imenoval pesnik svojo knjižico. Ta naslov je programatski. — Jug! Kadar zapiha jug, čutimo — vsaj meni se zdi — tako — čudno koprnenje v srcu, prsi se širijo, oko se odpira vlažno, želimo si peroti, da bi vzleteli za oblaki, ki jih nosi s seboj ta sapa, mehko se oprijemajoč naših udov. Tako se je godilo tudi pesniku; zato se kreta njegova fantazija vedno in vedno po „poljanah“ vidnega sveta in po še obsežnejših poljanah človeškega, še razvijajočega se srčnega čuvstvovanja. Zato je tudi njegova ljubezen — lirikom priznavamo že sem od Petrarke ali od Alkaja in Anakreonta pravico do zaljubljenosti — kljub vsej predmetnosti vendarle „južna“, brezmejna kakor jugovo vihranje. Sem spada največji broj pesmi (cela 1. serija „Tam cvete mak“).

Jug pa ni samo veter; bivajoč bolj proti severju, se je spominjal pesnik često svojega doma — na jugu! Kdor — Slovenec — pozna sive, brezmejne poljane gori na severju, zanj ima pač južni veter, ki mu donaša duh domačih gora in gričev, še čisto poseben pomen. Tu je oživel tudi naš pesnik in je zapel melodije, ki se izlivajo iz srca v srce.

Ej, vi žarki solnca vroči,
in ti moj zeleni gaj,
kak budijo se spomini
mi na vas, na juga raj!“ (Str. 82.)

Tako sta nastali dve izmed najlepših (2. in 3. med „Vltavskimi“; četrta izgublja zaradi zmedene zadnje kitice vso moč). — — A tudi ti južni kraji dobe pravo mikavnost in ceno šele, ko jih oživlja kako pravo ali namišljeno, nam drago živo bitje. Kaj lahko razumemo, da mehka južna sapica prav posebno objemlje tistega, ki pravi:

„In jaz sanjam: Zopet sem pri tebi,
dekle drago, v domovini lepi...“

Spindlerja bi imenoval pesnika koprnenja; tu je doma in tu se mu posreči čuda prisrčen ton. Kjer hoče slikati uživanje sreče ali pevati o nje izgubi ali oblikovati življenske zakone, tam postaja medel ali zmeden. Kako nenaravno se razpleta pesem „Juhe“ (str. 9.) ali celó „Pobratimova tožba“ —! Da bi jaz „blagoslovljal mlado srečo“ svojega pobratima, ki je prej vedno „preklinjal“ mojo ljubico, naposled pa mi jo „ukral“?! Nasproti takemu podležu pristoja, če že ne jeza, vsaj ogorčenje ali pa zaničevanje, nikdar pa ne „blagoslov“! Sevé, ko bi bile one besede vsaj sarkastne! Ali niso, ker sarkazma od našega pesnika ne bomo pričakovali: košček šegavosti pa vendar le najdemo v zbirki, namreč v „Baladi poletnega popoldneva“, ki je balada posebne vrste...

Pesniku kličemo opetovano: naprej! Začetek je tak, da zaslužuje nadaljevanja! Dr. Jos. Tominšek.

Janeza Trdine zbrani spisi. II. knjiga. Bajke in povesti. I. snopič. V Ljubljani 1904. Založil L. Schwentner. Cena broš. K 2. po pošti 10 h več; eleg. vez. K 3·20, po pošti 20 h več. — Za „Bahovimi huzarji“ so začele sedaj izhajati „Bajke in povesti“; prvi, 173 str. debeli snopič obsega 50 verskih bajk, ki jih je zapisal Trdina na Dolenjskem ter 14 bajk in povesti o Gorjancih, ki jih je sestavil avtor na podlagi različnih ustnih sporočil s sodelovanjem svoje zdrave, narodne domišljivosti. Verske bajke začenjajo z ustvarjenjem sveta in se zaključujejo z l. 1838. V bajkah se govori o Adamu in Evi, čijih zatajeni otroci so tudi Kranjci, o Abelu, Kajnu in Matuzlju, ki je umrl 969 let star, ker je iskal — idealno žensko, o Noetu, babji-lonskem stolpu, ki sta ga zidala tudi Kranjec in Hrvat, sv. Eliji, sv. Treh kraljih, Jožefu, Mariji in Jezuščku, sv. Petru, Kurentu, ki je bil slovenskega rodu, pa je še hudiče ukrotil, ter sv. Petra ogoljufal, sv. Andreju in Judežu, sv. Coprijanu, ki je bil sam prej coprnik, o Martinu Lutru in nuni Katrici, o Pleterskem gradu, pesjanih, sv. Neži in sv. Joštu, o sv. Feliksu i dr. V teh kratkih verskih bajkah se je držal pisatelj točno sporočil svojih živih virov: župnika Holmarja v Črmošnjicah, kovača blizu Novega mesta, dolenjskega godca, kmeta, kmetice i dr. Svobodnejši pa je bil v pripovedovanju bajk in povesti o Gorjancih. V teh povesticah romantično-fantastnega sloga je nakopičeno toliko raznovrstnih pravljičnih motivov in na-

rodnega tradicijonalnega gradiva, da imajo vzlic marsikateri moderni potezici in aktuvalni puščici čisto pravljičin značaj. Dikcija vseskoz preprosta, brez umetničenja, navidez ljubeznivo naivna, jezik skrbno naroden in izbrušen, slog vzorit. O tej originalni knjigi izpregovorimo prilično še obširnejše. Ljubiteljem narodnih bajk in pristne ljudske poezije jo toplo priporočamo. c. r.

Jubilej prof. A. Bezenška na Bolgarskem. Petindvajsetletnico učiteljskega delovanja v Bolgariji je praznoval naš rojak g. prof. Anton Bezenšek dne 9. in 10. oktobra v Sofiji na jako slovesen način. Dne 9. oktobra se je odprl v bolgarski prestolnici II. stenografski kongres; otvoril ga je minister narodne prosvete, dr. Šišmanov, ki je porabil to priliko, da je pohvalil plodonosno delovanje prof. Bezenšeka kot učitelja in stenografa tekom 25 let v Bolgariji. Slavil ga je kot skromnega učenjaka ter ga imenoval apostola Gabelsbergerjeve umetnosti na slavjanskem jugu. Posebno za Bolgarijo si je prof. Bezenšek pridobil velikih zaslug. Izročil mu je končno pozdrav kneza Ferdinanda ter visok red za nauko in umetnost. Dekoriranje se je vršilo v navzočnosti prestolnega župana, predsednika najvišega sodbenega dvora, okrajnega glavarja, rektorja in profesorjev vseučilišča, ravnateljev in profesorjev gimnazij, načelnika stenografskega biroa ter stotine dijakov slovenskega slavljenca. Bil je to svečan trenutek, ki je dobil še poseben pomen vsled drugih odlikovanj, ki so došla g. prof. Bezenšku od drugih dežel: slavnoznani kralj. stenografski zavod v Draždanih ga je imenoval častnim članom ter mu izročil po predsedniku kongresa krasno izdelano diplomo. Belgrajsko stenografsko društvo ga je tudi imenovalo častnim članom, kar je naznanil slavljencu pri isti priliki predsednik istega društva, Jovan Milovanović, osnovatelj srbske stenografije, ki je prišel zajedno z 12 odličnimi srbskimi stenografi (odvetniki, pisatelji in učitelji) osebno čestitat k 25-letnici. Bolgarsko stenografsko društvo ga je bilo že poprej imenovalo častnim članom, a pri tej svečanosti mu je izročilo dragoceno umetniško darilo v imenu vseh bolgarskih stenografov — slavljenčevih učencev. Minister-predsednik srbski, Sava Grujić je izročil slavljencu svoje čestitke po konzulu D. Bodiju. A kar je posebno važno, prišlo je prvo Belgrajsko pevsko društvo, (ki je slavilo lani že 50-letnico) s svojim krasnim mešanim zborom k tej svečanosti v Sofijo, da čestita prof. Bezenšeku predsedniku prvega bolgarskega pevskega društva. Pri slavnostnem koncertu v „Slavjanskej Besedi" je pelo srbsko društvo večinoma slovenske pesmi z največjo dovršenostjo. Nekateri časniki so pisali, da tako ubranega, milega in dovršenega petja v Sofiji še ni bilo slišati. Prisotni minister prosvete je občudoval to petje ter obenem izrazil željo, da bi rad slišal večkrat krasne slovenske pesni ter da naj bi prišlo kdaj slovensko pevsko društvo v Sofijo. — Slavljencu je došlo končno mnogo brzojavnih in pismenih čestitk iz slovanskih in drugih dežel. Razprave stenografskega kongresa so trajale kakor vsa slavnost dva dni. Opisane so v posebnem jubilejnem Zborniku, ki ga je izdalo društvo „Brzopis" v Sofiji. G. Bezenšek deluje že 20 let kot profesor gimnazije v Plovdivu. A ker se je ta slavnost vršila v Sofiji, zato je bila dne 10. decembra še druga slavnost v Plovdivu s sodelovanjem bolgarskega pevskega društva. Te slavnosti se je udeležil učiteljski zbor moške in ženske gimnazije v Plovdivu, tamošnji meščanje in mnogo bivših dijakov slavljenčevih iz raznih mest južne Bolgarije, od katerih so nekateri zdaj že v visokih vojaških in civilnih službah. Pri tej priliki so bratje Bolgari in Srbi v istini izkazali veliko čast našemu rojaku, a zasvedočili so s tem ne samo čut hvaležnosti, nego še v večji meri — bratsko ljubezen in kulturno jugoslovansko vzajemnost.

Aleksander Nikolajević Pypin. V Petrogradu je umrl jeden najboljših literarnih zgodovinarjev A. N. Pypin, ki si je pridobil s svojimi temeljitimi deli neprecenljivih zaslug nele samo za rusko, ampak za občeslovansko slovstvo sploh. Rojen je bil l. 1833 v Saratovu, kjer je dovršil tudi gimnazij. Vseučiliške študije je nadaljeval v Kazani in Petrogradu. Kot temeljitega poznavatelja staroruščine se je pokazal že v svojem prvem spisu: „Slovar k novgorodskoj ljetopisi", ki je izšel v „Zborniku" akademije. Leta 1857. so objavili: „Otječestvennyja zapiski" njegov „Očerk literaturnoj istoriji starinnych povjestej i skazok rus.", za katere je zbral gradivo v rokopisih petrograjske knjižnice; v njem nam slika zgodovino ruskega romana od dobe bizantinskega in jugoslovanskega vpliva do vpliva zapadne Evrope. Da bi se pripravil za nadaljnje delovanje, je potoval l. 1858. v tujino, zlasti v slovanske kraje, da prouči slovstveno zgodovino. Po povratku v Rusijo je bil l. 1860. imenovan profesorjem na petrograjski univerzi, katero pa je ostavil že prihodnje leto, ker se ni strinjal z novimi vseučiliškimi naredbami, ki so istega leta provzročile dijaške nemire. Nekaj časa je bil tudi urednik „Sovremenika". Daljša njegova dela o stari ruski književnosti so: „Pamjatniki starinnoj rus. lit." (1861), „Iz istoriji narod. povjesti" i dr. Leta 1865. je izdal skupno s Spasovičem „Obzor istoriji slavjan. literatur"; druga izdaja tega epohalnega dela je izšla izpopoljnjena v letih 1874.—81. kot „Istorija slavjan. literatury". To skupno delo Rusa Pypina in Poljaka Spasoviča se odlikuje po veliki objektivnosti napram vsem slovanskim narodom. Veliko število njegovih člankov je objavljenih v „Vjestniku Jevropy", ki je začel izhajati l. 1867. Prednost Pypinovih del je zlasti, da so v njih na podlagi podrobnih študij izborno in pregledno opisane razne posamezne dobe, tako n. pr. doba Aleksandra I., literarno gibanje slavofilov, vpliv Puškina, Gogolja i dr. Krona njegovih spisov pa je zgodovina ruskega slovstva, celotna in plastična slika njegovega razvoja. Obogatil je rusko slovstvo tudi z mnogimi prevodi tujih pisateljev, med drugimi je prevel Scherra, Drapera, Taina i dr. Jan. Pretnar.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Maks Halbe: Mladost. V prvi vrsti bojevitih dramatikov nemške moderne stoji Maks Halbe. Napisal je že več dramatskih del: „Jugend", „Lebenswende", „Amerikafahrer", „Mutter Erde" in „Strom", a največji dramatski uspeh je imel s svojim prvencem, z „Mladostjo". Ko se je pojavila na odru, so zakričali zelotje, in cenzura jo je prepovedala. Zdela se je takrat presmela, opolzla in celó cerkvi sovražna. Danes pa jo igrajo brez razburjanja po vsej Evropi in brez razburjanja je šla celó preko našega odra. Tudi Slovenci se ne zgražajo več brez povoda, in vvodni članki „V blatu in krvi" se ne pišejo več. Dà, zdi se mi celó, da je marsikak Slovenec odšel razočaran od predstave, kajti nadejal se je — popra, toda našel je čisto vsakdansko dramo mlade ljubezni. In zaradi te užaljene pohlepnosti po senzacijski brutalnosti je bilo gledališče pri reprizi — prazno! Tako se maščuje publika, ako pričakuje pornografijo, pa dobi — literaturo! — Nam pa je podala „Mladost" tih, miren užitek fine lokalne in milieuske umetnosti. V drami je toliko pristno dramatskega, toliko resnično človeškega, iskrenega, prisrčnega, da nam niti končni Deus ex machina — puška zlobnega idijota Amanda — ni pokvarila umetniškega dojma. Ostra karakteristika oseb, nasprotstvo dveh duševnih svetov, tolerance in

apodiktične dogmatike, brezobzirni tek ljubezni in končno oni „Omne animal . . .“ vse je izrazil Halbe mojstrski v dejstvih in živih konfliktih. Da je Amandus nepotrebno vrinjena, dasi rafinirano izrabljena figura bolj patološke kot psihološke kvalitete, so kritiki omenjali in dokazovali že opetovano. Igrala se je „Mladost“ tudi na našem odru prav dobro. Gdč. Spurna, ta vsestransko izvrstnouporabna umetnica, je podala Anico v igri in govorici dovršeno, g. Dobrovolný je bil globokopremišljen in vseskoz realističen župnik, g. Nučič prav verjeten in diskretno karakteriziran kaplan in g. Tišnov v igri in mimiki psihološko perfekten. Kabinetno figuro pa je podal g. Boleška, ki je igral Amanda z rafinirano, večjega odra vredno virtuoznostjo, s pristnotragičnimi akcenti in potresnim dojmom . . . Najinteresantnejše pri tej predstavi pa sta bila končno lokalna barva in lokalni ton dnevničarske kritike. Toda: tout comprendre tout pardonner!

Jaroslav Kvapil: Pampeliška. Znameniti češki lirik najmodernejše smeri je podal s „Princezno Pampeliško“ izredno graciozno, fino simbolistično pravljico najintimnejših krasot. Naša publika toliki literarni noblesi danes še ni dorasla; simbolika ji je bila premistična, prenežna, dejanje preabstraktno. Mi ljubimo drastičnost, realnost, pozitivnost v dejstvih, in mesto globoke filozofije nam je ljubši humor! Zato „Pampeliška“, žal, ni uspela. A tudi nekateri naši igralci, vajeni le realističnega govora, niso mogli najti onega intimnega tona, ki ga zahteva stihovana pravljica, polna prelestnega čara poetične dikcije! Zadovoljila sta nas popolnoma le gdč. Spurna v naslovni ulogi, v kateri je bila ljubeznivo nežna in slikovita v vsakem hipu, ter g. Boleška, ki je ustvaril — à la M. Aleš — famozen tip ubogega kralja. Prav dobra sta bila tudi Honza g. Dobrovolnega in princ g. Tišnova. Vobče pa je nedostajalo predstavi pravljičnega stila in pa občutju primerne glasbe! Fr. Govékar.

Slovenska opera. V zadnjih dveh mesecih so bila tri glasbena dela na repertoarju naše opere, dve že znani operi in nova opereta, Richard Wagnerjev (1813—1883) Lohengrin, Petra Čajkovskega (1840—1893) Onjegin in Karola Millöckerja (1842—1899) Dijak prosjak. Občinstvo je kazalo veliko zanimanje za vse tri glasbene proizvode. Bolj neenako zanimanje pa je bilo opažati pri izvršujočih močeh, ako se oziramo na višino dovršenosti, s katero so se ta tri dela proizvajala v celoti. Imam tu posebno v mislih ensemble in njega po številu odločujoči del, to je zbor. Ženski in moški zbor letošnjih opernih predstav sploh ne stojita na oni stopnji zaokroženosti v svojem proizvajanju, kakor se je prejšnja leta vsaj nekolikokrat dalo konštatovati. „Dijak prosjak“ je menda še najbolj „ugajal“ našemu zboru, in smo tudi v tej opereti čuli krepke, čile ter čvrste glasove. Slišalo se je na glasovih, kako točno in veselo je vsak poedinec pel svoj part. Tako petje pač zadovoljuje poslušalca ter tudi v velikej meri pomaga do umetniškozaokrožene predstave. Zbora v operi vendar ni ceniti nižje od nastopajočih samostalnih oseb. Zbor tvori zase in skupno glaven ter zelo važen faktor opernega proizvoda, vsled česar treba staviti nanj iste zahteve, kakor na soliste. Pri obeh operah pa so bili le solisti dobri, a zbor slab. Zatorej nista dosegli operni predstavi one dovršenosti, kakoršno je dosegla opereta. Le z žalostnim srcem konštatujem to! Saj hočemo v prvi vrsti gojiti na slovenskem odru opero in le tuintam vmestiti glasbeno delo lažjega žanra. V „Onjeginu“ je pel zbor predlansko leto zelo dobro; bilo je torej pričakovati tudi letos tako. A koliko neuglajenosti in netočnosti je bilo v teh krasnomelodijoznih zborih! Še slabše pa je bilo pri „Lohengrinu“; tu so nekaterniki kar zaporedoma prenehavali in mnogokrat je bilo slišati prav neprijetnih disonanc. Tudi kar se tiče igre koristov in koristinj bi bilo želeti marsikaj. Glavno hibo dela zbor s tem, da v večini niti ne sledi razvoju dejanja, marveč posluša soliste, — gleda v občinstvo in po avtomatsko čaka na kapelnikovo znamenje, da zapoje svojo vlogo. Tu bi pač trebalo energične režiserske roke, ki bi spravila v celoto več življenja! — Vse drugačno in veselejšo sliko dobimo, ako se obrnemo do naših solistov. Tem pač ne moremo očitati, da protežujejo eno ali drugo smer glasbe na odru. Z navdušenjem in požrtvovalnostjo segajo po svojih vlogah in jih po najboljši zmožnosti izvršé na umetniški način. Dična naša primadona, gospa Skálova je nastopila v vseh treh glasbenih delih in je našla kot Elza in kot Tatjana temperamentne, čutapolne izraze za obe simpatični operni osebi. A tudi v opereti je bila kot Lavra prav prikupna, kakor je že dobro znana v operah. Gospa M. Skálova je tako zanesljiva umetnica, da moremo pač vsekdar že v naprej pričakovati od njene strani le dovršenost v vsakterem oziru. Gospodična Klemensova je predstavljala dvoje živahnih deklic: Olgo v „Onjeginu“ in Bronislavo v opereti in je s svojim ljubkim glasom in veselim temperamentom prav prijetno oživljala pozorišče. Gospodična Stolzova ima alt, ki zveni v globokih legah zelo toplo, polno in prijetno. Filipjevno v „Onjeginu“ in grofico v opereti je pela s prav diskretno eleganco in s finim nastopanjem. Uloga Ortrude v „Lohengrinu“ je za gospodično altistico previsoka, vsled česar ni prišla baršunasta barva njenega glasu toliko do veljave. Gospod Orželski, ki je nastopil vseskozi v glavnih ulogah, je imel prav srečne dneve. Izborno disponiran, je imel priliko, s svojim krasnim glasom pokazati vse vrline svoje umetniške osebe. Dar blagoglasnega tenorja, pri živahni in premišljeni igri mu prinaša lavorja, iz kojega mu spleta hvaležno občinstvo zaslužen, umetniški venec prisrčnega priznanja. Baritonist, gospod Ouřednik je umetnik, ki se ga tudi lahko vedno veselimo, kadar nastopi. Krasno zabarvani, prijetni bariton, umetniško dovršena igra ter njegov glasbeniško izvežban okus so nam porok, da ne bomo uživali le napol dovršene gledališčne prikazni. Tudi v gospodu Peršlu si je pridobilo dramatično društvo zelo simpatičnega pevca basista. Njegova uloga kralja v „Lohengrinu“ je bila dobro premišljena in glasbeniško izvrstno peta. Dočim smo pri gospodu Betettu opazili v „Lohengrinu“ (kot klicatelju kralja), da je še prav rad zapadal v hibo diletanstva, ki išče uspeh v forsiranju glasu. Gospodu Betettu pa taki nehvaležni poizkusi niso potrebni, ker ima močan in svež glasoven materijal. Z veseljem tedaj konštatujem, da se je gospod pevec docela drugače lotil svoje uloge v „Onjeginu“ kot knez Gremin. Tu je pel reservirano in v oni dinamični sili, ki mu jo podaje grlo samo. A kakšen razloček od „Lohengrina“! V Onjeginu je bilo čuti le svežost in polnost njegovega basa, tu pa se je pokazal „pevca“ in je gotovo sam čutil, kako dobro je zadel pravo, ko se je zahvalil za spontani izraz priznanja. Ako krene gospod Betetto na to edino pravo pot, potem se more povzpeti do umetniškega delovanja. Končno ne smem pozabiti gospoda kapelnika Beniška, ki mu gre vse priznanje za njega krepko in vsestransko spretno vodstvo muzikalnega aparata. Uprizoritvi „Onjegina“ in operete sta bili prav dobri, manje pa „Lohengrina“, pri katerem se je pogrešalo še skupnih vaj. Upam, da se sčasoma tudi anahronizmi in podobne manjše napake, katerih še danes ni popolnoma konec, poizgube in se s tem odpravijo sedaj že redke pege na licu naše opere, ki še nekako svedočijo o ostankih diletantovskih gledališč! Jaroslav Foerster.

A. Grbec: Slovanski valček. Nov salonski ples. Izdal in založil Ivan Umek Cena 2 K. Gosp. Umek, plesni

mojster v Trstu, je izdal poleg lične brošure s celo vrsto raznih plesov tudi Grbčevo skladbo „Slovanski valček", ki je nekak potpourri slovenskih narodnih pesmi: „Radecki je bil en fajn gospod", „Kot tičica sem pevala", „Kdor hoče vedeti, kaj je ljubezen" in „Po gorah je ivje..." ter končno še trio narodne koračnice „Naprej". Glasba tega valčka je zelo lahka, slog navaden, brez kompliciranosti; ples vsekakor simpatičen in zanimiv. Znane slovenske melodije ga pač prikupijo vsakomur. Skladbo radi priporočamo narodnim društvom.

NAŠE SLIKE.

Karol Werner: **Savinske planine.** (Umetniška priloga v trobarvnemtisku.) Ob kranjski, štajerski in koroški meji se dvigajo prekrasne Savinske planine s svojimi mogočnimi skalnimi stenami, bleščečimi sneženimi polji in idilskimi planotami s pestrim cvetličjem, košatimi gozdovi, divnimi slapovi, romantičnimi dolinami in zanimivimi podzemnimi jamami. Fr. Kocbek je pred kratkim izdal izbornega vodnika po teh prelepih planinah (založil A. Cvenkel v Št. Petru v Savinski dolini, natisnil Drag. Hribar), profesor ljubljanske realke pa nas je razveselil s krasno, občutja in poezijepolno sliko teh planin v oljnatih barvah. S prof. Wernerjem si je pridobil „Slovan" novega umetnika, ki nam poda nedvomno še marsikako lepo sliko iz naše domovine. Naša slika kaže Grintavčev in Ojstrični oddelek Savinskih planin, gledanih iz ljubljanske okolice. Gospod prof. K. Werner je bil rojen l. 1860. v Ogulinu na Hrvatskem ter je posetal gimnazijo na Ptuju ter akademijo umetnosti na Dunaju. Po dovršenih študijah je služboval na dunajski realki ter je od l. 1899. profesor risanja na tukajšnji realki. Prof. Werner slika pokrajine, žanre in portrete. Izvrsten risar, je hkratu mehak in fin v barvnih tonih ter zna z umetniško roko ustvarjati umotvore, ki so mu na čast.

Svitoslav Peruzzi: **Fran Levstik.** Član „Vesne" in ustvaritelj spomenika cesarja Franca Jožefa I. za Ljubljano, mladi, a odlični naš kipar Peruzzi je dovršil pravkar zopet znamenito kiparsko delo, doprsje pesnika in kritika Levstika. Pesnik je predstavljen v najboljši moški dobi, na vrhuncu svojega delovanja. Glava je krasno modelirana, in markantne, velesimpatične poteze tega duhovitega velmoža so izražene izborno. „Slovan" je prinesel že mnogo reprodukcij Peruzzijevih umotvorov, zato je čas, da predstavimo umetnika tudi kot človeka ter da podamo njegov životopis. Malo zanimivosti, pač pa mnogo grenkih izkušenj je v njegovem dosedanjem življenju. Rojen je bil l. 1881 v Lipah na Barju kot sin veleinteligentnega in izobraženega moža, uspehov bogatega najditelja stavb na kolih in arheološkega diletanta, Martina Peruzzija. S kiparstvom se je začel Svitoslav baviti l. 1897 v umet. strokovni šoli v Ljubljani pri gg. profesorju Cel. Misu in prof. L. Springerju. L. 1900 je odšel na Dunaj ter bil 2 leti učenec prof. Breitnerja na umet. obrtni šoli. Potem je vstopil takoj v III. letnik akademije upodabljajočih umetnosti in sicer v oddelek prof. Bitterlicha. Akademijske študije je sijajno dovršil l. 1903. Na umet. obrtni šoli je bil za svoje moderne kompozicije dvakrat odlikovan, pri konkurenci načrtov slovenskih kiparjev za cesarjev spomenik v Ljubljani je dobil I. nagrado in pri tekmovanju jugoslovanskih kiparjev za spominsko kolajno v Srbiji je prejel II. nagrado (prvo je dobil prof. R. Frangeš). Peruzzi je pristaš moderne smeri kiparstva, vendar ni nikdar pretiran ter se je spričo izredne njegove delavnosti in produktivnosti trdno nadejati, da se popne na najvišje mesto. Treba bi mu bilo pač potovati v svet, v Italijo, Pariz, Berolin, in naš deželni odbor bi bil poklican, dati mu sredstva, ki bi nedvomno deželi donašala sijajne obresti — domače zrele sadove moderne kiparske umetnosti! — **Dr. Gregorij Krek** (Portret). — Jan Matejko: **Sabor v Varšavi l. 1773.** L. 1773 sta sklenila pruski kralj Friderik II. in ruska carica Katarina razdeliti Poljsko, ki je bila do takrat samostojna kraljevina, a je njenega kralja Avgusta III. vsled slabega vladanja vrgla s prestola. Cesarica Marija Terezija spočetka ni bila za to razdelitev; toda bala se je prevelike moči Rusije in Prusije, zato se je udala. L. 1772 so izdale torej te tri države manifest za prvo delitev Poljske; zahtevale so od poljskega kralja Stanislava Avgusta Ponjatovskega, naj skliče sabor v Varšavi. Istočasno pa so poslale te države svojo vojsko v Varšavo. Na sabor so povabili le nekatere člane in še ti so prišli že zastrašeni; večina onih, ki so bili proti delitvi domovine, pa sploh ni ničesar vedela o tem sestanku. Takoj, ko se je sešel sabor, se je proglasil grof Adam Poninski maršalom sabora, a kneza Radzivina je imenoval za maršala litvinskega. Obema je ukazoval mogočni ruski poslanik Repnin, ki je sploh teroriziral ves sabor. Proti tem najemnikom Prusije, Avstrije in Rusije se je vzdignilo nekaj zvestih Poljakov, ki so slutili usodnonečastno namero sabora. Na čelu teh Poljakov je bil novohradecki poslanik Tadija Rejtan. Prosil je zbrane poslanike, naj se ne udajo zahtevi treh sovražnih vlasti ter naj ohranijo svobodno Poljsko. A niso ga čuli. Ko so se začeli celó nevoljni razhajati, se je Rejtan bajè vrgel pred saborska vrata, razgalil je svoje prsi in jih prosil: „Ubijte mene, a ne ubijajte svoje domovine!" Toda tovariši ga niso poslušali, marveč so odšli skozi vrata, ki jih je stražila zunaj ruska garda. V saboru je ostal končno sam Rejtan s peščico pristašev. Pozneje ni prišel užaljeni Rejtan več v sabor, in ko je slišal, da je sabor delitev domovine potrdil, je šel na svoje posestvo, kjer je od žalosti zblaznel in se usmrtil sam v 49. letu svoje starosti. Preboleti ni mogel te sramote svoje nesrečne domovine. Ta prizor je ovekovečil veliki poljski slikar Jan Matejko na svoji svetovnoslavni sliki „Sabor v Varšavi", ki je vzbujala l. 1867 v Parizu na razstavi pravo senzacijo in ki jo je kupilo Nj. Veličanstvo, cesar Fran Josip za 90.000 K. Slika visi danes v umetniško-zgodovinskem muzeju na Dunaju; kaže oni trenotek, ko prosi posl. Rejtan, ležeč na tleh pri vratih, naj ga rajše prebodejo, nego da bi privolili v delitev Poljske. Skozi odprta vrata se vidijo v predsobi ruski vojaki, ki čakajo na ukaz Poninskega. Poninski stoji sredi skupine v sijajni, z zlatom izvezeni maršalski uniformi in goni Rejtana ven, kazoč mu z levico izhod. Na levi strani Poninskega se je prijel za glavo vojvoda Branicki, ki nikakor ne more razumeti, da se vrši v resnici pred njegovimi očmi ta pretresljivi prizor. Za njim vidimo slikarja Matejka samega, stoječega pod sliko carice Katarine ter gledajočega na Rejtana, ki je obrnil žalostni svoj pogled v Poninskega. V ta prizor se je zamislil mladi general topničarstva, Feliks Potocki, preko čegar rame gleda biskup Vilne, Masalski. V loži vidimo hladn obraz ruskega poslanika, kneza Repnina s svojima ljubicama, groficama Hrabovsko in Ljubomirsko —; pod ložo pa stoji slabi kralj Stanislav Avgust. Izredno lep je tip starega kijevskega vojvode, Potockega, ki ga je pretreslo vse to, da je ustavši v svoji razburjenosti, zvrnil fotelj, ki se vidi nad njim obraz novega maršala, kneza Radzivila. Na desni generala Potockega sedi primas Josip Ponjatovski, kraljev brat, a prav poleg njega Mihael Čartoriski, veliki litavski kancelar. Nekako v sredini slike se je zgrabil za čelo Rejtanov prijatelj Koršak, a nad njimi dviga sabljo z obema rokama mladenič, kakor da hoče osvetiti Rejtana. Vsa Matejkova slika je izredno umetniško delo, kakor so sploh vsa dela velikega poljskega umetnika. Matejko je bil rojen l. 1838 ter je

HANS MAKART.

umrl ondi 1893 kot ravnatelj krakovske akademije umetnosti. — H. Makart: **Boj luči s temo** (Skica). — **Makartov atelijé.** — **Makart** (Portret). Hans Makart, veliki nemški slikar, je bil rojen l. 1840 v Solnemgradu ter je umrl na Dunaju l. 1884. Bil je učenec Pilotyjev ter odličen zastopnik realističnega zgodovinskega slikarstva; kot Ettyjev in Tizianov čestilec je iskal najrajše mitološke snovi ter alegorije, na katerih je mogel ustvarjati s svojo rafinirano umetnostjo čarobnokrasna telesa žensk in otrok. Bil je fina in močna slikarska narava, polna veselja do razkošnega življenja in zdrave bujnosti čudovitolepih teles, ki jih je znal slikati na rjavem in rdečkastem temeljnem tonu v živi plastiki. Velikanska njegova slika. „Triumf Arijadne" (gl. „Slovana" 1903. str. 92—93.) in njegove lunete s portreti in alegoričnimi karakteristikami slavnih klasičnih slikarjev (gl. „Slovana" 1903. str. 1, 13, 17, 73, 85, 127, 229) so v umetniško-zgodovinskem muzeju na Dunaju, 10 njegovih slik je v dunajski moderni galeriji (Belvedere), druge so v Monakovem in drugod. Bil je od l. 1879 profesor na dunajski akademiji, ter je imel v Gusshausgasse prekrasen atelijé, v katerem je prirejal dunajski aristokraciji in umetništvu razkošne veselice. Kot ljubljenec ženstva najvišjih slojev je užival velikanski ugled. Dunajčanje so mu postavili v mestnem parku spomenik, ki predstavlja oboževanega umetnika v romantični srednjeveški noši, v kateri je nastopil v triumfalnem fantastičnem izprevodu dunajskega umetništva Na maso so delovale njegove slike silno! Danes ima del Makartovega atelijéja za svojo delavnico slovenski kipar Ivan Zajc, umetnik, ki je izgotovil kip Fr. Prešerna. — Tiziano Vecelli da Cadore: **Danaja** (umetniška priloga.); portreti: **Papež Pavel III., Zdravnik Parma, Kurfürst Ivan Ferd. Saski** (iz cesarske galerije na Dunaju). — Tizian Vecelli, prvak beneške slikarske šole, se je rodil leta 1477 v Pieve dei Cadore v dolini Ampezzo, a je došel že v otroških letih v Benetke, kjer je baš cvela umetnost najbujnejše. Učitelj mu je bil genialni mojster Giorgio Barbarelli. Tizian je slikal Madono, Kristusa, razne svetopisemske, mitološke slike in portrete, ter so njegova dela največji zakladi prvih muzejev Evrope. V Rimu (Vatikanu), Londonu, Parizu (Louvru), Draždanah, Madridu, Petrogradu in v Benetkah hranijo Tizianove slike kot najslavnejše in najdragocenejše umotvore. Ker je dosegel skoraj starost 100 let ter je bil izredno marljiv, je naslikal do l. 1576, ko je umrl za kugo, ogromno število večnokrasnih slik. Žal, da je mnogo njegovih slik l. 1577 v Benetkah zgorelo! Tizian je delal za Benečane, za dvore v Ferrari in Mantovi, za papeža Pavla III., kralja Filippa II. in cesarja Karla V. Eleonora Gonzaga, prekrasna vojvodinja Urbinska in vojvodinja Ferrarska sta mu bili gol model, ko je slikal svoje Venere, in Tizianova lastna hči, krasotica Lavinija, mu je bila vzor za mnogotere mitološke ženske. Živel je več let na nemškem dvoru v Avgsburgu ter bil prijatelj Ariosta, Michelangela in Raffaela. Tizian je bil tako slaven, ljubljen in bogat kot malokateri njegovih tovarišev. V cerkveno slikarstvo je prinesel Tizian docela novo kompozicijo, originalno razvrščenje oseb ter je v čisto modernem duhu stremil za tem, da tvorijo milieu in osebe na slikah enotnost in miren dojem. Imel je velikansko fantazijo, zato je bil vedno nov, imel je rafiniranorazvit čut za nianse barv v razni luči ter je slikal predvsem žensko telo tako živo in resnično v tonih polti ter v zgibih udov, da je nadkrilil vse svoje prednike ter je še danes klasik italijanske slikarske šole. Vedno in povsod je iskal lepote in karakteristike; zato so njegovi portreti vzorni po svoji psihološki in tehniški izvršbi, njegove Madone, Venere, Danaje i dr. prekrasne ženske, polne krvi, življenja in duše. Portret Pavla III. (glej str. 41) je naslikal l. 1545. portret nesrečnega ujetega saskega kurfürsta Iv. Ferdinanda (glej str. 45) l. 1548, mitološko „Danajo" (glej umet. prilogo) pa l. 1545. Danaja je bila hči kralja Akrizija in Euridike v Argu. Ker so kralju prorokovali, da ga ubije hčerin sin, je dal Danajo zapreti v temno podzemsko klet, kjer je vladala grozna vročina. Toda Zeus je prišel k lepi Danaji (tudi za to telo je bila Tizianu model italijanska vojvodkinja-vladarica!) v podobi zlatega dežja (zlatnikov), ki jih lovi na sliki Danajina stara dekla. In Danaja je rodila sina Perzeja. Kralj Akrizije je dal tedaj Danajo in Perzeja zašiti v vrečo in ju vreči v morje. Toda valovje ju je zaneslo do Serifa, kjer ju je sprejel kralj Diktis. Tu je vzrasel Perzej, poznejši zmagalec Gorgo-Medúze, šel v Tesalijo in ondi pri javni svečanosti nevedé ubil svojega deda. Slika „Danaja" je danes shranjena v ruskem carskem muzeju (Eremitage) v Petrogradu, izvrstna kopija pa se nahaja v dvornem muzeju na Dunaju. — **Kralj Menelaj** (Antikna glava). „Slovan" ima kot umetniški list dolžnost, da prinaša umotvore vseh narodov in časov. Tako prinaša danes tudi umotvor neznanega grškega kiparja — glavo mitičnega makedonskega kralja Menelaja, sina Atreja; Menelaj je bil mlajši brat Agamemnona in soprog usodnolepe Helene, ki mu je ušla s Parisom v Trojo. Menelaj je odjadral s 60 ladjami pred Priamovo prestolico, jo dolgo brezuspešno oblegal in jo končno zavzel le z zvijačo. Skril se je namreč v trebuh lesenega konja, ki so ga Trojanci v svojo pogibelj potegnili v mesto. Vrnivši se po hudem trpljenju v domovino, je umrl Menelaj v Šparti, kjer je njegov in Helenin grob. — Hugon Charlemont: **Pravoslavna cerkev.**

DRAGOTIN HRIBAR

LJUBLJANA.

Tiskarna
Založna knjigarna
Knjigoveznica

Trgovina s papirjem
pisalnim in risalnim orodjem ter
glasbenimi potrebščinami.

Sklad šolskih knjig in molitvenikov na debelo in drobno.

Zaloga poslovnih knjig in tiskovin.

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR v Ljubljani.

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd. — Blago najbolje kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporočam v nakupovanje omenjenih predmetov

tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.

Imam večjo zalogo

vozov vseh vrst.

Vozove izdelujem po najnovejši dunajski in pariški modi; tudi stare vozove jemljem v račun po visoki ceni.

FRANC WISJAN

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Rimska cesta št. 11.

FRANC ČUDEN

urar in trgovina z zlatnino

Ljubljana

Prešernove ulice 1

Velika zaloga vsakovrstnih žepnih in stenskih ur ter ur budilnic itd.

Ceniki zastonj in franko.

JEŽ humoristično-satiričen list z ilustracijami izhaja prvo in tretjo soboto v mesecu ter stane na leto 6 K, na pol leta 3 K; za Nemčijo 7 K 20 v, za vse druge države 8 K 40 v.

Josipina Schumi

tovarna sladčic in kanditov

v Ljubljani.

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem in slav. občinstvu svojo največjo, najcenejo zbirko sladčičarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:

čokolado,

fine bonbone, pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.